

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

NORDSTEN

gennem 75 Aar

NORDSTEN

gennem 75 Aar

1877 - 31. OKTOBER - 1952

HILLERØD

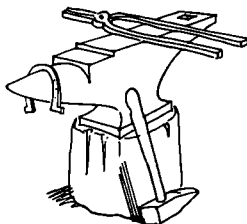
S M E D E N

Citat fra *Johs. V. Jensen*

*I Landsbygaden du hører et Gny
af Hammerslag i det aarle Gry.
Der aver Smeden med kullet Stjern
og frysende Næsebor Fern mod Fern.
Og Blæsebælgen sukker og tuder.
Og Ild fra Esse og Ambolt spruder.*

*Til Smeden søgte det hele Sogn
med søndret Redskab og smadret Vogn.
Hos Smeden fik du skærpet din Plov
og forfrisket din Hest med nyskoet Hov.
Og vilde til Bunds du i Hemmeligheden
om skjulte Ting, du forhørte Smeden.*

*Fra Stenaldertid stod Smeden i Pagt
med Aander og Ild, Elementernes Magt.
Med Flint slaaet sammen i Tordendunst
han øvede uefterlignelig Kunst,
hinsides Magten, saavel som Listen:
Han havde Hamren! Han havde Gnisten!*

oc. Løbsedler a 3 Kr. 50 Øre pr. Fornøjelsesløb og 12 Kr. pr. Rjebeløb faas tillige
med Fortegnelse over Gevinsterne hos Lotteriets Kollektører.

de. **Hillerød Jernstøberi og Maskinfabrik.**

et Det bringes herved i velvillig Erindring, at min Forretning er flyttet fra Lyng
e. til Hillerød Slotsgade (i Jochumsens tidligere Ejendom) og derefter betydelig
udvidet, hvorfor jeg kan anbefale min Fabrik med et rigt Udvvalg af forskellige Slags
Landbrugsmaskiner og Landbrugredskaber, saa som:
Lærskemaskiner af bedste Konstruktioner,
Kalmryster, der rens og sortere Sæden,
Kaffe- og Kvefemaskiner af forskellig Sort,
Kaffelmaskiner og Rørværker til Haand- og Hestkraft, m. fl.,
end videre Kaffeovne, Romsruer, Windmøer samt alt til Faget hørende.
For Maskinernes Godhed og Soliditet indehaas, og Støbeobjekt leveres af bedste
Varer og til Dagens billigste Priser. P. Nielsen.

Hundertegnede bekræfter herved for Om-
egnens ærede Behøere, at jeg besætter
alt Arbejde hørende til Rør-

Det hænder ikke sjældent, at Annoncerne i en Avis fuldt saa meget som den redaktionelle Tekst afspejler Tidens Begivenheder.

Opmærksomme Læsere af *Frederiksborg Amts Avis* kunde i Ugerne omkring 1. November 1877 gennem en Række Annoncer følge et Handlingsforløb, som kun faa dengang anede skulde blive skelsættende for den industrielle Udvikling i Hillerød By.

Den 27. Oktober findes indrykket en Henvendelse:

FOR DHRR LANDMÆND

anbefales mine allerede meget anerkjendte Tærskemaskiner, der ved forandret Konstruktion arbejde meget hurtigt og godt samt ved ny Konstruktion af Halmryster gjør det muligt at skille Halm og Emter fuldkommen rent fra Sæden. Støbegods leveres af fineste Sort, og for Maskinernes Godhed og Soliditet indestaas.

De bedste Anbefalinger kunne præsteres og Prøve kan aflægges.

P. NIELSEN
Lyngø

Den 31. Oktober indrykker den Hillerød Byfoged R. Scholten en officiel Annonce:

AUKTION over Maskiner i Hillerød

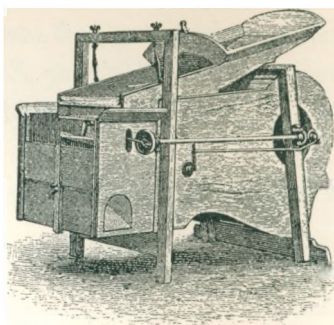
hvor efter Rekvisition af Udlægshaverne i den Jernstøber og Gaardejer Jochumsen tidligere tilhørende Ejendom i Hillerød en Del Maskiner og Støbegods, deriblandt fire Tærskemaskiner, udbydes til Salg. Der indrømmes vederhæftige Kjøbere Kredit i seks Uger af Sagførerne Raaschou og Lerche.

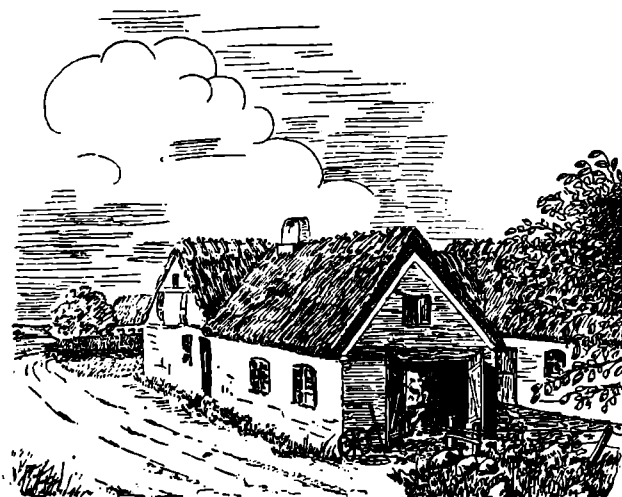
Den 3. November findes under *Ejendomme til Salg* en Bekendtgørelse fra Ejendomsmægleren Isak Christensen i Kollerød. Heri ser man, »at den Maskinfabrikant P. Nielsen tidligere tilhørende Ejendom i Lyngø kan erholdes til Kjøbs strax paa favorable Betingelser . . .«

Endelig den 7. November kan ingen Læsere af Bladet undgaa at se den iøjnefaldende opsatte og med Tidens primitive Typografi udstyrede Annonce, der findes gengivet som Indledningsvignet.

Denne Meddelelse fra den vordende Fabrikant om, at han har flyttet sin Forretning fra Lyngø til Hillerød og han her har grundlagt Hillerød Jernstøberi og Maskinfabrik, markerer Starten af den Storvirksomhed, som i Dag er kendt under Navnet

NORDSTEN, HILLERØD

Hvem var nu denne Mand, som i en Alder af kun 37 Aar kunde foretage en saa dristig Disposition at købe den efter Datidens Forhold store Fabrik?

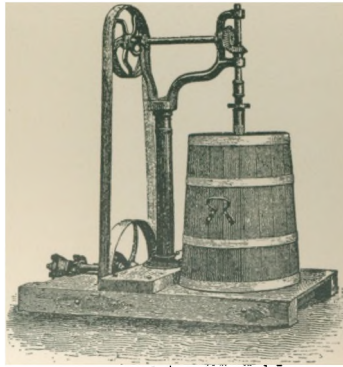
Ja, – hverken *Mandens* eller Fabrikkens Historie er helt almindelig; hele den Storvirksomhed, der i Dag tæller med, naar Danmarks Industripotentiel skal gøres op, har faktisk sit Udspring i Landsbysmedien i Rørbæk ved Frederikssund. Her voksede han op, her lærte han sit Haandværk fra Grunden, idet han allerede som Dreng gik Faderen til Haande ved Ambolt og Esse. Og her i den lille Smedie blev det efterhaanden klart, at Sønnen i sig havde noget af det, som Johannes V. Jensen synger om i sit Digt *Smeden*, der findes citeret paa Forsatsbladet til dette Skrift, - nemlig Gnisten!

Han ejede ud over Haandelaget og Fingerfærdigheden ogsaa en ganske særlig Hittepaasomhed og ubetvingelig Nysgerrighed, den Lyst til Eksperimenteren, der betinger det, man kalder Opfindelser. Allerede som Barn pillede han ved de Redskaber, der af Egnens Bønder bragtes til Smedeværkstedet, og som ung vedblev han at sysle med de primitive Maskiner og prøvede at finde paa Forbedringer. Han var lidt af en Naturbegavelse; Skæbnen vilde, at han blev Opfinder og Fabrikant, den kunde ligesaa godt have føjet Livsløbet saadan, at han var endt som Musiker. Han havde et ubestrideligt musikalsk Talent, trakterede saavel Violinen som Harmonikaen, og var paa hele Egnen kendt som en glimrende Musikant. En ydre Begivenhed blev Vendepunktet i hans Tilværelse – Krigen i 1864.

Da Klokkerne i Frederikssund og Oppe Sundby klemte deres Alarm, vidste man, hvad det betød. Den korte Fredsperiode efter 1848 var forbi. Krigen var brudt ud. For Smedien i Lille Rørbæk var det ensbetydende med, at Svendene paa uvis Tid maatte bytte Hammeren med Geværet, ogsaa Sønnen var blandt de indkaldte, der drog til Slesvig. Han var med i Tilbageslaget fra Dannevirke og i Kampene ved Mysunde. Ret hurtigt blev han imidlertid gjort ukampdygtig; det skete paa en ærgerlig Maade, han traadte et rustent Søm op i Foden, Betændelse og Blodforgiftning stødte til, og han førtes til Lazaret i Augustenborg og blev derfra hjemsendt.

Denne Tilfældighed, at han i Løbet af kort Tid bliver uegnet til Krigstjeneste, at han faktisk ved et Skæbnespil, idet Lazarettet flyttedes faa Timer før Tyskerne rykkede ind, undgaar at falde i Krigsfangenskab, at han hjemsendes paa et Tidspunkt, hvor Faderen som Følge af Krigen staar uden ordentlig Medhjælp, og han derfor bliver hans Førstemand i Bedriften, bliver bestemmende for Livsløbet.

Hans medfødte mekaniske Snilde tog ham fangen. I den ene Ende af Smedien fik han Lov at lave sit eget Værksted, han skaffede sig en gammel Trædrejebænk, væsentligst forfærdiget af Træ, og

her syslede han om Aftenen og Natten med Konstruktion af allehaande nymodens Maskiner og egne Opfindelser.

Hvad disse Aar med deres intime Kontakt med det praktiske Landbrugs Mænd har betydet for hans senere Virke, kan næppe vurderes højt nok. Den unge Mand fik Problemerne helt ind paa Livet, og maaske blev denne Ungdomsaarenes praktiske Oplæring i hans senere Tilværelse et større Aktiv for ham end den videnskabelige, tekniske Uddannelse, han sidenhen ofte mente at savne, og som han sørgede for at give sin Søn.

Ogsaa paa et andet Felt, det merkantile, var det Læreaar for den unge Mand. Et er at fremstille Redskaber – noget ganske andet at sælge dem. I den Rørbæk Smedie havde man specialiseret sig i Fremstillingen af Leer til Landmændene. Det var Arbejde, der kunde puttes ind imellem, naar der var Pauser i Landsbysmedens daglige Dont, og det var noget, som en flittig Mand kunde udføre i de ekstra Arbejdstimer, hvormed man i hine Tider ikke var fuldt saa karrig, som det nu er blevet Skik. Resultatet var, at man ved Foraarstide laa med et stort Lager af færdige Le-Klinger, klar til Salg. Da Smeden selv, mens Svendene jo var i Krig, kun vanskeligt kunde køre sine sædvanlige Ture gennem Oplandet, blev det den unge Peder, der fik Opgaven med Hest og Vogn at gen-

P. Nordsten.

nemkrydse Nordsjælland. Bagi Vognen laa tre Kasser fyldt med Le-Klinger i tre Sorteringer, én til Prisen 14 Mark, én til 12 Mark og én til 13. Han opdagede imidlertid hurtigt, at enten valgte Bønderne den dyre til 14 eller ogsaa den billige til 12 – den 13 Marks Klinge havde kun ringe Afsætning. Hans vaagnende Handelstalent fandt hurtigt Løsningen. De bedste af Mellemkvaliteten kom op i Kassen til 14 og de lidt ringere ned i Kassen til 12. Og saa blev

Oline Nordsten.

der hurtigt udsolgt. Dette lille Eksempel er i og for sig saare karakteristisk for hans Evne til let og hurtigt at finde en Udvej.

Disse Turnéer fik imidlertid ogsaa en helt anden og større Betydning. Rundt om paa Gaardene saa han, hvor haabløst gammel-dags mangfoldige af Redskaberne var, hvor umenneskeligt haardt et Slid, Landboens Arbejde gav. Under sine Køreture spekulerede han paa Forbedring og Modernisering af Bøndernes Værktøjer,

og hjemme i Værkstedet førte han Tankerne videre, eksperimenterede sig frem til sit første primitive Tærskeværk, der imidlertid betød en væsentlig Forbedring fra de kendte Typer. Ogsaa en Tromle efter det senere saa kendte Ringtromlesystem konstruerede han, og lidt efter lidt tog det Fart. Ind imellem fik han Tid til et Højskoleophold, – det gav ham Luft under Vingerne, og kun 30 Aar gammel var han naaet saa vidt, at han kunde sætte Foden under eget Bord.

Forholdene i Rørbæk Smedien var blevet for smaa til den stadigt voksende Bedrift. Paa Lyngø Overdrev fandt han et Hus, hvor Forholdene var velegnede til, at der kunde bygges Værksted og et Par Maskiner finde Plads. Her flyttede han ind i 1870. Paa Højskolen havde han truffet den unge *Oline Olsen* fra Hintzehovgaard, de giftede sig, – og det gik dem godt i den nye Bedrift. Hans Maskiner, haandværksprægede og individuelt betonedede, vakte Opsigt; i Løbet af forbløffende kort Tid blev ogsaa de større Forhold i Lyngø for smaa, og han maatte se sig om efter nye og større Rammer for Virksomheden. Og her er det saa, at Tilfældet igen spiller ind: De fortrinlige Lokaler i den Jochumsenske Virksomhed i Hillerød, centralt beliggende midt i Kundekredsen og med gode Betingelser for Transport ad Jernbane og Landevej, bliver ledige.

Købet af Fabriksbygningerne i Hillerød markerer Udvidelsen af den hastigt voksende Virksomhed paa en for denne Tidsepoke saare karakteristisk Vis – Overgangen fra Værksted til Fabrik.

Vi befinder os i Aaret 1877. Danmark er ved at komme over det store Tilbageslag efter Krigen 1864, det er Grotid paany. Enrico Dalgas' manende: Hvad udad tabtes, skal indad vindes, har fundet Sangbund i langt videre Kredse end selve Hedesagens. Det er Opbrudstid, det industrielle Gennembrud sætter for Alvor ind i Perioden efter 1870, der er Fremdrift over Danmark, teknisk, socialt, økonomisk. Paa Erhvervslivets Omraade sætter Tidens Tendens til Koncentration og Stordrift sig tydelige Spor. Fra disse Aar

daterer sig DET FORENEDE DAMPSKIBSSELSKAB, DET STORE NORDISKE TELEGRAFSSELSKAB, DE DANSKE SUKKERFABRIKKER, BURMEISTER & WAIN, TUBORGS FABRIKKER OG CARLSBERGFONDET.

Samtidig med denne industrielle Ekspansion begynder ogsaa for det danske Hovederhverv, Landbruget, den Udviklingslinie, der igennem de 75 Aar, dette Skrift omhandler, mere og mere er blevet akcentueret: Den maskinelle Udvikling.

Et tidstypisk Indtryk faar man ved at gennemblade de Nordstenske Kataloger, hvis i gammeldags Kobberstikteknik udarbejdede Illustrationer viser, hvordan man søger at fjerne det haarde menneskelige Slid med Plejl og Plov og lade Maskinerne saa vidt muligt overtage Arbejdets Byrde. Det er Hestegangen, som endnu paa dette Tidspunkt leverer Trækraften, og man smiler vemodigt, naar man ser, at en »Hesteomgang til 2 Hestes Kraft med buet Hestegangshjul, 2 Trækbomme og Kjædetræk« i Kataloget staar noteret til Kroner 185!

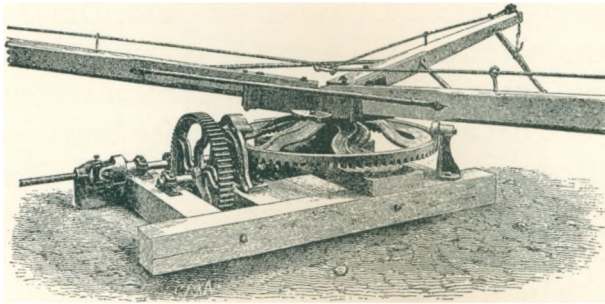
Hestegangene anvendtes som Trækraft væsentligst for Tærskemaskiner med Halmryster, Emte- og Sorteresold. Og endvidere til Kjærneværkerne, – det var jo før Andelsmejeriernes Tid, Smørret blev hjemmekærnet – og derudover til Hakkelsesmaskiner, Kaste-, Rense- og Sorteremaskiner. Hovedvægten lægges saa ganske øjensynligt paa Hesteomgangene og Tærskværkerne, som hver for sig faar nogle anbefalende ledsagende Linier i Kataloget.

Om Tærskværkerne, der er »tilkjendt 1. Præmie ved Landmandsforsamlingen i Aalborg i 1883, hedder det:

Disse Maskiner, der ere fabrikerede af prima Materiale med Staalcylinder og riflede Støbestaals Slagler, have en overordentlig stadig og let Gang. Axlerne ere af Staal med Leierne udenfor Hjulene efter nyeste Konstruktion og med lukkede Cylinderleier, der ere saagodtsom uopslidelige.

Og videre:

De tilhørende Hesteomgange ere meget solide og med Egetræs Underlag; særlig anbefales Hesteomgange, hvor Axlen gaar ind over Hestene og driver Kjærneværket paa den letteste og behageligste Maade. Kjærnerne leveres af

prima Egetræ med skraatliggende Slaglister indbefattet i selve Karret, hvilket meget foretrækkes. Billigere Kjørneværker leveres efter Bestilling.

Man aner paa dette Tidspunkt Udviklingslinien for Fabrikken; det var Tærskeværkerne, der skabte dens Ry, og netop disse Værker har saa ubetinget Fabrikantens Kærlighed. Han vedbliver at sysle med Forbedringer, nye Typer og alskens Forsøg, – samtidig med at man maa indrømme, at han sætter ind paa alle de Felter, hvor Maskiner kan komme Landbruget til Nytte: Hesteriver, Skrælleplove, Saamaskiner og Slaamaskiner, Roeskæremaskiner, Kagebrækkere, Kværne, Tromler, Mejemaskiner, Kultivatorer og Fjerdertandsharver.

Et af Nordstens Kataloger fra de tidligere Aar – 1884 – rummer intet andet end en Prisliste over de forskellige Typer Redskaber, ialt to Sider, og ikke mindre end tyve Sider anbefalinger fra de Hundreder og atter Hundreder af Landmænd, som er hans Kunder.

Et Kundeforhold var ensbetydende med et Tillidsforhold – det daterer sig saa langt tilbage som til Smedien i Rørbæk og Værkstedet i Lyngø. Ikke uden berettiget Stolthed har Fabrikanten kunnet indlede Afsnittet om Tærskeværkerne:

PRISBELØNNEDE TÆRSKEMASKINER

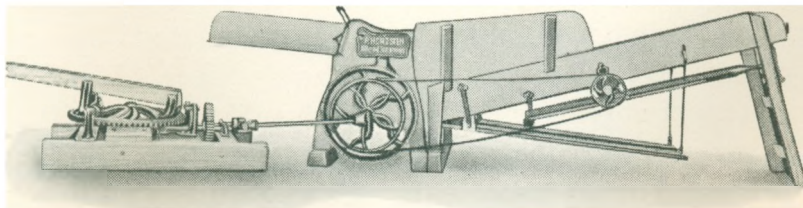
og Halmrystere med Emte og Sorteresold

Dhrr. Landmænds Opmærksomhed henledes paa mine Tærskemaskiner, prisbelønnede ved Industriudstillingen i Kjøbenhavn 1872 og af

Bedømmelseskomiteén erkjendt for de bedste af de udstillede 2 Hestes Maskiner, som ogsaa bevistes ved den store Efterspørgsel fra Salgskontoret, samt ved Salg af de to udstillede Maskiner til dHrr. Grev de la Gardie ved Helsingborg og Proprietair H. Jensen, Herløv pr. Kjøbenhavn – samt endvidere ved Bestilling af flere Maskiner fra Holmbergs mekaniske Fabrik i Lund i Sverig –, hvilke Bestillinger kom saa overraskende, at jeg desværre ikke foruden min store Omsætning herhjemme saa mig i Stand til fra min lille Fabrik i Rørbæk at levere dette Antal, men maatte indskrænke mig til at levere 2 Stykker, nemlig til Dhrr. Greve Reventlov og Godsejer Hansen i Sverig . . .

At Fabrikanten har haft Ret i sin Fremhæven af den stærke Efterspørgsel dokumenteres tydeligt ved Citater fra ikke mindre end 800 tilfredse Landmænd, hvis Navne er opført som Købere af forskellige Typer Tærskværker. Herudover anføres Navnene paa Købere af den anden store Artikel, Saamaskinerne; alene i Aaret 1884 leveredes »375 Saamaskiner, der har vundet almindelig Anerkjendelse«.

Hvordan er det nu lykkedes i Løbet af saa faa Aar at naa frem til en efter Tidens Forhold saa imponerende Produktion? Hemmeligheden ligger vel i det Ry for godt Haandværk, som lige fra de første Dage har været Fabrikens største Aktiv. Mange rystede paa Hovedet, da den unge Maskinfabrikant tog det dristige Skridt at købe den store Fabrik. Alt hvad han og Hustruen ejede sattes ind – men ligesom der var Skeptikere, var der ogsaa Folk, som kendte den driftige Mand og havde Tillid til hans Snilde og handelsmæssige Evner. Et ikke ringe Antal nordsjællandske Bønder tilbød ham

Et Grøppebillede af Fabrikken Funktionærer og Arbejdere fra Tiden før Aarhundredskiftet.
I Midten Nordsten senior med sin lille Søn, nuværende Fabrikejer Nordsten.

Støtte, ikke alene med Raad og Daad og anbefaling, men ogsaa med rede Penge. Naturligvis glædede Tilliden ham, men det blev ikke nødvendigt at gøre Brug af de venskabelige Tilsagn; allerede hans første Aar i Hillerød bragte saa god en Afsætning og Indtjening, at han evnede at føre Bedriften videre ved egne Kræfter.

Udviklingen formede sig saa heldigt, at Købet af den nye Fabrik faldt sammen med en Opgangsperiode for Landbruget, saaledes at Fabrikationen kunde udvides i hurtigt Tempo. Naturligvis var det en betydelig Fordel, at man i Jernstøberiet kunde støbe Delene til Tærskværkerne og det Utaal af andre Landbrugsmaskiner, der fabrikeredes, men ganske særlig gav de moderniserede Hestegange godt Arbejde til Støberiet. Det var fast utroligt, saa meget der kunde fabrikeres, Arbejdet gik med Liv og Lyst, hver enkelt af Fabrikken Folk havde Fornemmelsen af at være med i Opbygningen af noget nyt – og trods Datidens haarde Arbejdsvilkaar hører man intet om nogen Form for Arbejdskonflikter.

Det var stadig Kombinationen af Haandværks- og Fabrikdrift, der prægede Foretagendet. Tidstypisk er Bredsaamaskinen, som

havde vundet Udbredelse over hele Landet; selv om man i Fabrikationen allerede var inde paa noget i Retning af den moderne Samlebaandsteknik, blev hver enkelt Saamaskine dog nøje gennemprøvet paa et Stykke Agerland bag Fabrikken. Den gamle Kusk Lars kunde hver Dag ses prøvekørende Saamaskiner og andre Redskaber, forspændt med Fabrikantens berømte Frederiksborgheste, de samme der om Søndagen trak Landauern ved Familieudflugten.

Hvor stor en Artikel disse Saamaskiner var blevet, fremgaar af en lille Tekstanmærkning i Kataloget fra Aar 1900, hvorfra nedenstaaende Illustration er hentet, og hvori det hedder: »Cirka 7000 Patent Bredsaamaskiner er leveret til Danmark, Norge, Sverrig, Tyskland, Rusland og Argentina«.

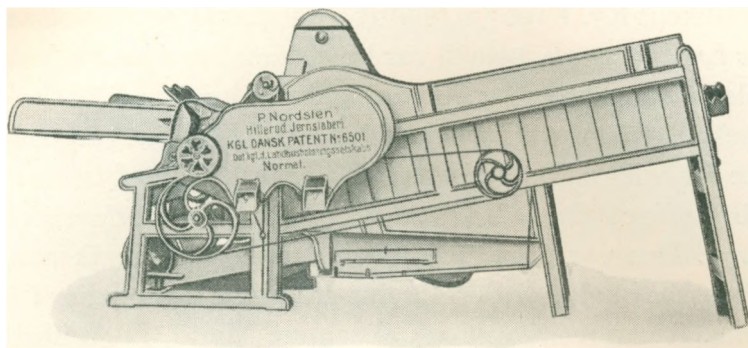
Kusk Lars Petersen klar til Prøvekørsel med en Bredsaamaskine.

I samme Katalog findes blandt Anbefalerne den berømte Foregangsmand i dansk Landbrug *Christian Sonne*, som fra Knuthenborg Avlsgaard medgiver sin Anbefaling.

Omkring ved denne Tid træder Sønnen og Arvtageren ind i Billedet. Fabrikantens unge Søn, *Milton*, var blevet Student og tog fra 1903 sin praktiske Uddannelse paa Fabrikken. Men allerede fra Dreng havde han jo været med i Arbejdet. Paa Marken dernede mellem Banelinien og Jernstøberiet løb han ved Siden af Maskinerne, naar de prøvekørtes, og i Værkstederne fulgte han deres Tilblivelse. Haandværkets Traditioner blev ham indpodet samtidig med, at Faderen sørgede for at give ham den grundige teoretiske og videnskabelige Uddannelse, han maaske selv følte som et Savn. Det har utvivlsomt haft sin Betydning, at den unge Fabrikant saa at sige stod i Lære hos Manden fra det gamle Haandværk, fulgte sin Fader paa de daglige Inspektioner gennem Værkstederne, saa hvorledes der aldrig slækkedes paa Kvalitetskravene og Gang paa Gang oplevede, at selv den mindste Fejl ved en eller anden Maskindel ubarmhjertigt førte til Kassation. Han var ogsaa med i Overgangen fra Værkstedsteknik til industriel Produktion. Det store Antal ensartede Maskiner, der efterhaanden udgik fra Fabrikken, medførte naturligt en begyndende Rationalisering, den der siden er videreført ved Specialiseringen til de ganske faa Maskintyper, der er karakteristisk for Fabrikken i Dag – en Specialisering, der har muliggjort Masseproduktion i Høj kvalitet.

Tiden omkring Aarhundredskiftet er en ny Brydningsperiode for Landbrug og Industri, *Petroleumsmotoren* begynder at vinde Indpas, og lidt senere dukker *Elektriciteten* op som Kraftkilde, den store Elektrificeringsbølge gaar over Landet i Perioden op til den første Verdenskrig. De nye Kraftkilder betyder forøget Afsætning af allehaande Hjælpemaskiner, lige fra de smaa Kværne og Pumper op til de store selvrensende Tærskemaskiner.

Med vagtsomt Øje følger Fabrikanten Udviklingen hjemme og ude, allerede i 1897 rejste han og Sønnen sammen til den store

Tærskværk af ældre Type – mange endnu i Drift.

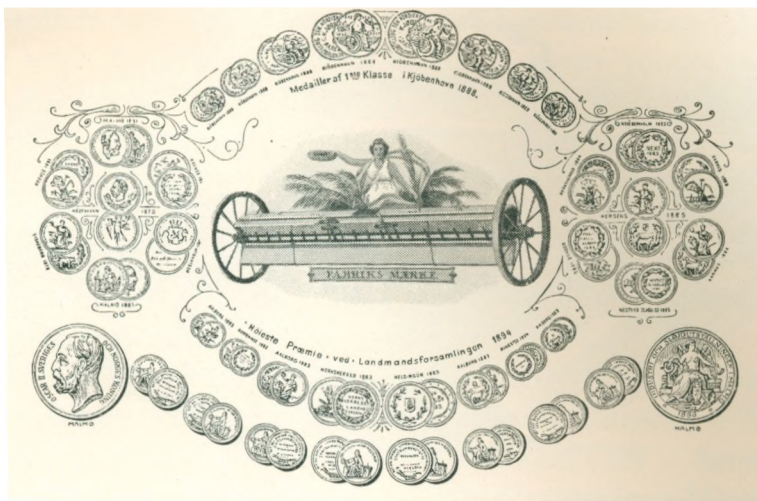
Udstilling i Stockholm, og de lagde Hjemrejsen over Norge for der at besøge Forhandleren af deres Maskiner, som havde haft saa straalende Sukces. I 1904 rejste Fader og Søn paany ud, den gang over Atlanten til *Verdensudstillingen i St. Louis*, hvor de i Fællesskab studerede de mangfoldige amerikanske Redskaber og Maskiner. Af ganske særlig Betydning blev en i og for sig mærkværdig Oplevelse. Man saa paa Udstillingen en Tærskemaskine, som havde den for en Udstillingsgenstand saare ejendommelige Egen-skab, at den ikke kunde arbejde, men som rummede en Række Finesser vedrørende Lufttilførsel, Blærsystem m. v. Dette gav – vel hjemme i Hillerød – Initiativet til en Del Forsøg netop med Luftens Indvirkning paa Tærskningen og førte til forskellige nye Patenter paa Tærskencylinderen og forbedrede Renseværker. Kravene til Tærskemaskinerne var efterhaanden steget, de udstyredes nu med Halmrystere og Renseapparater, saaledes at Kornet simpelthen kunde fyldes i Sække direkte fra Værket. Det selvrensende Tærskværk fremstod allerede i 1902 og har saaledes 50 Aars Jubilæum samtidig med, at Fabrikken fylder 75.

For enhver Maskine gælder det, at der i de første Aar efter Konstruktionen indhøstes Driftserfaringer og indføres Forbedringer. Disse i Forbindelse med det grundlæggende Princip i Tærskværket af den berømte Hillerød-Type har mere end noget andet bidraget

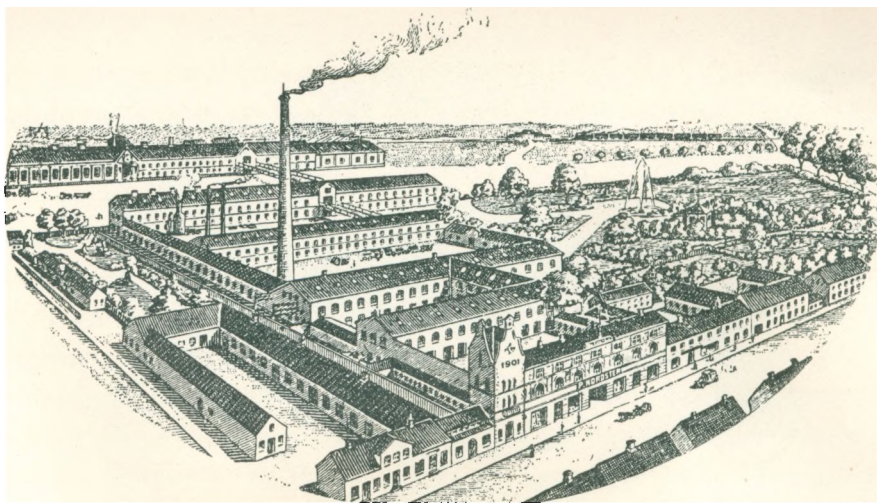
til Fabrikkens Ry. I 1907 afholdtes i Kristiania *Det 12te almindelige Norske Landbrugsmøde*, hvortil var knyttet en *Maskinprøve*, hvis Udfald blev af overordentlig Betydning for Fabrikken.

Tærskemaskinprøven afholdtes paa Norges Landbrugshøjskole i første Halvdel af December 1906 og sidste Uge af Januar 1907. Seks forskellige Fabrikater, norske, svenske, tyske og danske, deltog i Prøven. Den var uhyre grundigt tilrettelagt, foregik paa selve Landbrugshøjskolen under absolut ensartede Betingelser for Maskinerne. Ilægningen foretoges af samme Mand, Energiforbruget kunde direkte aflæses paa Apparatavlen, og der tærskedes fem forskellige Sorter: Rug, Havre, Byg, Ærter og Græsfrø. Hensigten var at konstatere Tærskværkernes Brugbarhed for saa mange Sorter som muligt, og under Tærskningen udtoges Prøver af Kornet, som senere analyseredes af Statens Frøkontrolanstalt i Kristiania. Det udtærskede Frø vejedes paa Decimalvægt, Tiden, der medgik til Tærskningen, kontrolleredes ved Kronografure, og Tærsketromlernes Omdrejningstal maalttes ved Omdrejningstæller. Hele Resultatet nedfældedes i fem forskellige Tabeller – hver med syv til tolv Underrubrikker –, og det fremgik med stor Tydelighed, at Hillerød-Værket var Konkurrenterne betydeligt overlegen. Det blev belønnet med den eneste Sølvmedaille, som uddeltes for de i Prøven deltagende Tærskværker. Denne Sukces fulgtes i Efteraaret 1911 op ved Det kgl. Landhusholdningsselskabs Tærskprøve ved Virumgaard, hvor Hillerød-Fabrikkens »stationære Patent selvrensende Tærskværk« blev det eneste, der fik Bedømmelsen *Udmærket Godt* baade for Tærskning, Rystning, Rensning og Kørning.

Disse udenlandske og hjemlige Anerkendelser og de fortrinlige Resultater, der var opnaaet med Hillerød-Typen rundt i det danske Landbrug, bevirkede en hastigt stigende Efterspørgsel og gjorde en i og for sig længe paakrævet Udvidelse af Fabrikken bydende nødvendig. Det blev Ingeniør *Milton Nordstens* første store Opgave at bistaa Faderen ved Projekteringen af denne Modernisering. Den unge Nordsten havde taget polyteknisk Afgangseksamen i

Januar 1908 og var straks traadt ind i Fabrikkens Ledelse. Den stedse voksende Produktion ikke alene af Tærseværker, men ogsaa Saamaskiner og de mange andre Landbrugsmaskiner – deriblandt ikke mindre end 15 forskellige Hakkelsesmaskiner og Kagebrækere – stillede betydeligt større Krav, end Jernstøberiets Kapacitet kunde opfylde. Unge Nordsten gik derfor straks i Gang med at projektere Anlæggelsen af et nyt Støberi paa den anden Side af Stien »Bag Haver« (nu Nordstensvej), hvor Fabrikanten havde købt 5–6 Tønder Land og saaledes med Fremsyn havde sikret rigelig Plads til Udvidelser. Det var Ingeniørens Ønske at lægge Støberiet ned ved Frederiksværkbanens Lokalstation, men denne i og for sig rationelle Løsning lod sig ikke forene med Faderens Syn paa Sagerne. Han var Fabriksherre af den gamle Skole, boede midt i Virksomheden, – Privatlejligheden laa i den Fløj af Fabrikbygningerne, som var direkte forbundet med Kontorerne – og han ønskede fra sin Dagligstue at kunne gaa lige ud i selve Bedriften. Som Følge heraf blev Støberiet lagt paa Hjørnet af Grunden ved Gasværksvej og hele Fabrikkomplekset forbundet ved en Bro over Nordstensvej. Den lidt ældre Herre fik sit Ønske opfyldt, han kunde

Perspektivtegning af Fabrikken omkring 1910. – Plan visende Virksomhedens nuværende Omfang findes indklæbet bag i Bogen.

lige fra sine Stuer gaa ud i Fabrikken og vandre den igennem uden at behøve at betræde alfar Vej.

Det vilde ligne Nordsten daarligt at give sig i Kast med saa betydelige Udvidelser af Bedriften uden først at se sig grundigt om. I Efteraaret 1908 drog Fader og Søn sammen rundt til Støberier baade herhjemme og i Udlandet, og i Foraaret 1909 var Milton Nordsten paa Studierejse i Sverige. Støberiet opførtes i Løbet af Aaret 1909 – Byggearbejderne maatte fremskyndes i Sommermaanederne, saaledes at Støberiet kunde sættes i Drift om Efteraaret. Dette var nødvendiggjort af det vældige Opsving i Fabrikationen, som indtraf i Sommeren 1909. Man havde paa Landsudstillingen i Aarhus en dominerende Udstilling af Tærskværker og Halm-presser, og Efterspørgslen efter Tærskesæt blev saa stor, at der saa at sige hver Morgen ved 7-Tiden telefoneredes fra Kontoret, at der var et Selskab for at købe et Tærskesæt – meget ofte blev der solgt endnu et eller to inden Aften.

Ligesom Industriudstillingen i København i 1888 paa ligefrem skelsættende Vis blev en livgivende Faktor for Industrien og Er-

hvervslivet som Helhed, kom den store Landsudstilling i Aarhus, hvis hvide By nede ved Bugten endnu af mange mindes som den smukkeste Udstilling, der er set i Danmark, til at virke som en betydende Impuls for den nye Epoke. Den faldt netop som Elektrificeringen slog igennem – det hvide Lys og den nemme Kraft trængte længere og længere ud over Landet, Vindmøller og smaa Petroleumsmotorer brugtes som Energikilder for de mange Jævnstrømsværker, der oprettedes rundt omkring, og alt dette bidrog specielt for Landbrugsmaskinfabrikkerne til et stærkt forøget Salg.

For Nordstens Vedkommende – man havde i 1908 for at undgaa Forvekslinger med et Par andre Hillerødvirksomheder af Navnet P. Nielsen ændret Firmanavnet til NORDSTEN – betød den hastige Udvikling af Salget en naturlig Omlægning af Organisationsformen. En særlig Salgsorganisation maatte opbygges Side om Side med Produktionsafdelingerne, og dette Arbejde tilfaldt naturligt nuværende Underdirektør *Anker Møller*, der i 1906 havde begyndt sit Arbejde i Firmaet som Bogholder. Anker Møller, hvis Betydning for Fabrikens Vækst ikke kan vurderes højt nok, havde vist udprægede Evner for Handelen. Allerede et Par Aar efter begyndte han sine Rejser ud i Landet til Tærskværksmøder og Kundebesøg. Anker Møllers Oplevelser i hine Aar er et tidskolo-

Tærskværk — Model 1952.

ristisk Kapitel for sig, som vi senere skal vende tilbage til. Hans runde, joviale Fremtræden, det markante Ansigt med Rembrandt-Skægget, hans flagrende Frakke og hele forbløffende Tempo blev kendt Landet over; der er næppe den Del af Danmark, han ikke har besøgt, det være sig til Dyrskuer, Tærskværksmøder eller Drøftelser med nye Forhandlere under Opbygningen af Salgsorganisationen. Mange, der i disse Aar knyttedes til Firmaet, er den Dag i Dag Nordsten-Forhandlere.

Mens Anker Møller fortrinsvis tog sig af Hjemmemarkedet, blev *Ingeniøren*, som Milton Nordsten allerede dengang kaldtes, Faderens betroede Medarbejder paa Eksportomraadet. Da han havde fuldført sit Arbejde med Bygningen af Støberiet, tog han paa Studierejse til Frankrig og om Vinteren paa Besøg til Storaftagerne i Norge.

Allerede næste Foraar rejste unge Nordsten til England. Han boede nogen Tid i London, men det største Udbytte af Rejsen fik han gennem Opholdet i den interessante Industriby Lincoln, hvor han studerede Lokomobilfremstilling i den store Virksomhed *Robey & Co.*, et Foretagende, som Fabrikken i Hillerød igennem nogen Tid havde staaet i Forbindelse med, bl. a. som Forhandler af dets Lokomobiler. Af hvor store Dimensioner, denne Virksomhed var, fremgaar af den ene Kendsgerning, at den beskæftigede en Arbejdsstyrke paa flere tusinde Mand. Der var i de Aar en intim Samhørighed mellem de store transportable Lokomobiler og Tærskværkerne; mange husker endnu det maleriske Billede af det sorte Lokomobil med Røgen pulsende ud af Skorstenen og det kæmpe-mæssige Tærskværk, drevet ved Remtræk fra det roterende Svinghjul. Nordsten var ikke den eneste Udlænding, der studerede i Lincoln, han traf bl. a. nogle Italienerne – og de viste sig snart at være interesseret i Tærskværker af lignende Størrelse, som Nordsten fabrikerede til Danmark og Norge, blot mere lig de engelske Typer i Udseende. Dette førte til et Samarbejde, der skulde blive af største Betydning for Virksomheden. Milton Nordsten rejste til

Pontedera, en lille By, der ligger mellem Firenze og Pisa, og efter vel tilendebragte Forhandlinger med det italienske Selskabs Direktør, *Calovolo*, vendte han hjem til Hillerød, hvor man gik i Gang med Fremstillingen af et Tærskeværk af den ønskede Type.

Det færdige Tærskeværk blev sendt til Italien for at blive underkastet de Prøver paa Stedet, som er saa ubetinget nødvendige, før en Serieproduktion paabegyndes. Tærskning og Tærskning er nemlig to Ting – eller rettere mange Ting. Klimatiske Forhold, Kornets og Kernernes Art og Konsistens spiller en saa afgørende Rolle, at Konstruktionen bliver forskellig fra det ene Land til det andet. Det viste sig saaledes, efter at Tærskeværket havde været prøvekørt i Norditalien, at det nu nærmest saa ud, som om der havde været Ild inden i det. Kornet var saa haardt, at det simpelthen aad Træet væk, saa Overfladen blev ru og sværtet og Knasterne stod tilbage som haarde Fremspring. Denne Erfaring rigere gik man ved Fremstillingen af den første Serie over til en yderligere Beklædning og Sikring med Jernplader. Ved Juletid 1911 kom det italienske Selskabs Rejsende *Bertolaja* sammen med en Montør til Hillerød. Rejsen har utvivlsomt været en Oplevelse for Sydlændingene; det var en af de nu saa sjældent forekommende haarde Vintre, Landet laa dækket af Is og Sne, men det lagde ingen Hindringer i Vejen for en hyggelig dansk Jul kombineret med Afholdelsen af de mangfoldige Forsøg ved den grundige Gennemprøvning af Værkerne. – Og omsider kunde Italienerne telegrafere hjem og give Tærskeværket Karakteristikken: **COMPLETA BENE**. Dette førte til en første Ordre paa 40 Tærskeværker, næste Aar 50 og næste Aar igen 60. Men saa satte Krigsudbrudet 1914 en Stopper for denne Eksport.

Samarbejdet med Italien var yderst frugtbringende for Fabrikken, de gode Ordre skaffede fortræffelig Beskæftigelse af Maskinsnedkeriet, der iøvrigt i disse Aar var blevet forsynet med en Række nye arbejds- og tidsbesparende Maskiner. Samtidig oparbejdedes en ikke ringe Eksport til Holland og Belgien.

Det var gode og lykkelige Arbejdsaar, men naturligvis bragte den første Verdenskrig en Lammelse af Eksporten, og ogsaa for Salget paa Hjemmemarkedet betød Begivenhederne i Efteraaret 1914 en foreløbig Stagnation. Efterhaanden begyndte dog Landbrugets Priser at stige. Det animerede paany Efterspørgselen, og det lykkedes under mangehaande Vanskeligheder at holde Fabrikken i fuld Gang under hele Krigen. At dette lod sig gøre var noget af en Bedrift; alene det at skaffe Raavarer var et dagligt Problem. Karakteristisk for Situationen var, at Ingeniør Nordsten maatte rejse til Sverige for at opkøbe specielle Bolte, mens Fabrikkens Rejsende gennemtrawlede Landet for at købe Søm i Brugsforeninger og Købmandshandeler. Ogsaa de for Tærskværkerne vitale Materialer, Plader og Planker, kneb det med; mangfoldige Krumspring maatte gøres for overhovedet at skaffe Jern og Træ frem. Rundt fra Nordsjællands mange Skove sikrede man sig det eftertragtede Træ, – og ude paa Fabrikkens Mark improviseredes et Savværk, hvor en Rammesav trukket af et prustende Lokomobil forvandlede Stammerne til Planker. Men den tekniske Udvikling stod saa nogenlunde stille. De Værktøjsmaskiner, der fremstilledes herhjemme, var endnu af de gammeldags Typer, og udefra var det vanskeligt at faa nye Maskiner, ligesom man ganske savnede Oplysninger om de tekniske Fremskridt, der kunde give nye Impulser til Moderniseringen.

Kort før Krigen Afslutning, i Juli Maaned 1918, døde Fabrikant Peder Nordsten. Et rigt, virksomt og initiativfyldt Liv var afsluttet. Den Virksomhed, han havde opbygget fra en ringe Begyndelse, stod som Landets største i sin Branche og Hjembyen Hillerøds mest betydende Erhvervsforetagende. Men den gamle Fabrikants Virke har ikke indskrænket sig til Fabrikken. Paa mangfoldige Omraader var hans Arbejdskraft og Indsigt taget i Brug, Tillidshverv efter Tillidshverv var blevet givet ham. Han var en Mand, der virkelig gjorde et Arbejde for sin By og sin Egn. Skulde man have opnaaet et eller andet i Hillerød, ja, saa var det naturligt

at søge Nordsten. En Anekdote, forøvrigt sandfærdig, belyser paa pudsigt Vis den Rolle, han spillede. Hvem husker ikke *Dansk Arbejdes* energiske, hastige, altid glødende Foregangsmand, Kontorchef Johan Nielsen, kendt af det ganske Land under Navnet *Onkel Johan*? Der skulde oprettes en Afdeling af Dansk Arbejde i Hillerød, og hvad var mere naturligt for Johan Nielsen end at henvende sig til Formanden for Industri- og Haandværkerforeningen? Samtalen foregik i Fabrikejer Nordstens gedigent, men dog tidstypisk spartansk udstyrede Kontor. Det gjaldt om at finde Folk, der kunde og vilde staa i Spidsen for den ny Afdeling, og da Sagen var fremstillet, erklærede Nordsten, at det maaske var bedre at rette Henvendelse til Formanden for Arbejdsgiverforeningen. Onkel Johan tog sit Tøj, men vendte sig i Døren og spurgte:

- Hvor finder jeg for Resten Arbejdsgiverforeningens Formand?
- Han sidder her! lød Svaret.

Frakken af og ny Forhandling, som endte med, at Nordsten mente, det maatte være noget for Formanden i Grundejerforeningen.

– Det skulde vel ikke ogsaa være dig? spurgte Johan Nielsen, denne Gang inden han var naaet helt hen til Døren. Da Nordsten indrømmede dette, blev Historiens logiske Slutning naturligvis, at P. Nordsten ogsaa blev Formand for Dansk Arbejdes Afdeling.

Trods alle Tillidshvervene var og blev Fabrikken dog Nordstens største Interesse, og han havde den Lykke at se dens frodige Vækst. P. Nordsten var af den Type, for hvem Arbejdet og Bedriften er Livets egentlige Indhold. Selv om han blev til Aars og godt kunde have undt sig et Otium, vilde han ikke slippe sit Tag i den daglige Ledelse. Indtil de allersidste Aar bevarede han en forbløffende Vitalitet. Han havde alle Dage levet et sundt og virksomt Liv, saa sent som Aaret før sin Død tog han Strandbad – og da en af de tilstedeværende gjorde en Bemærkning om, at man hellere maatte se lidt efter »den ældre Herre«, svarede P. Nordsten med at slaa en Kolbøtte i Vandet. Endnu i Sommeren 1918 bevarede han,

skønt Sygdommen var begyndt at mærke ham, sin daglige Virksomhed i Ledelsen og forsømte ikke den Formiddagsrunde, som betød en saa stor Inspiration for Medarbejderne og et saa virksomhedsfuldt Bidrag til Sammenholdet mellem alle, der arbejdede i Fabrikken.

Det blev altsaa ikke P. Nordsten forundt at opleve Krigsafslutningen, men han havde den Glæde at se Virksomheden blomstre op under de sidste Krigsaars Højkonjunktur, der iøvrigt fortsattes under Inflationen og den stærke Efterspørgsel efter Varer og nye Maskiner, som prægede Tiden op til 1920.

Ved Faderens Død overtog den i Virksomheden indlevede Søn, Ingeniør *Milton Nordsten* naturligt Ledelsen. Den først foreliggende Opgave var i Samarbejde med Fabrikkens dygtige Medarbejderstab at gennemføre de Udvidelser og den Modernisering, som selv under Krigstidens indskrænkede Forhold havde vist sig meget ønskelig.

Planerne forelaa, – og nu skulde de føres ud i Livet. Men – de ventede gyldne Efterkrigsaar blev hverken saa mange eller saa gyldne som haabet. Op til 1920 gik det nogenlunde, der var Fart i Salget; men saa indtraf Bagslagets Aar med hele den finansielle Uro over Verden. Det var Projekternes og Koncerndannelsens Epoke, store Sammenslutningsplaner indenfor Virksomheder i forskellige Brancher ventileredes, og Bankernes Magt øgedes. Nogle af de store Projekter realiseredes, men Finanskrisens Storme blæste adskillige af disse Korthuse over Ende, og dette gjorde vel ikke Vanskelighederne mindre for de Industrier, der havde kæmpet for at staa paa egne Ben. Den tyske Marks Devaluering, Landmandsbankens Sammenbrud, de faldende Priser for Landbrugsprodukter, alt bidrog til at gøre disse Aar vanskelige. Samtidig satte den voldsomme Konkurrence fra den tyske Industri ind – Begrebet *dumping* kom til at staa den danske Industri uhyggelig klart. For Landbrugsmaskinernes Vedkommende var Forholdet endda saa grelt, at en tysk Radsaamaskine kunde sælges i Danmark for mindre end det,

Ungdomsbillede af Fabrikejer Nordsten.

Materialerne og Arbejdslønnen kostede her. Ingeniør Nordsten fandt en Udvej, opgav simpelthen egen Fabrikation af disse Maskiner, der ellers havde været en af Virksomhedens store Artikler, og gik i Stedet i Samarbejde med en Fabrik i Tyskland, saa at Salget bevarede paa egne Hænder. Deflationen, den vigende Købelyst og hele den øvrige Udvikling gjorde Salgsarbejdet overordentlig vanskeligt. Det var slidsomme Aar, ikke mindst for Salgschefen Anker Møller; han maatte anvende alle sine Evner for at hjem-

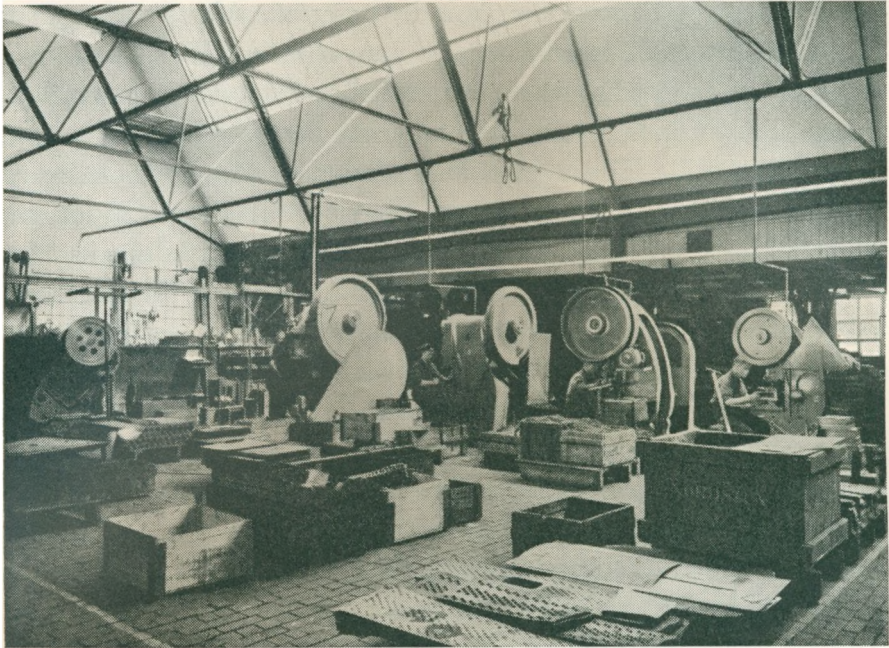
bringe de eftertragtede Ordre – og den goodwill, Navnet Nordsten havde, i Forbindelse med Anker Møllers fortræffelige Egenskaber som Menneske og Sælger kom specielt i disse Aar Virksomheden til megen Nytte. Ordrene indløb – netop saa mange, at Fabrikken kunde holdes i Gang, men heller ikke flere. Fabrikken var stadig den samme, men Tiden unægtelig en ganske anden.

Driftsomlægning blev en bydende Nødvendighed, og den gennemførtes i intimt Samarbejde mellem Fabrikejer Milton Nordsten og nuværende Underdirektør *Holger Kisling*, der i 1924, et Par Aar efter, at han havde taget sin Afgangseksamen fra Polyteknisk Lærestanstalt, var blevet knyttet til Virksomheden som Overingeniør, specielt med Henblik paa Driftsomlægningen. Han tog sin for Virksomheden saa betydende Gerning op med hele den dynamiske Energi, der har præget hans Indsats igennem nu snart 30 Aar.

Det var en baade interessant, dybtgaaende og krævende Opgave, man gik ind til. Fabrikken stod i Tiden før den første Verdenskrig ligesom saa mange andre danske Industriforetagender nærmest som en delvis mekaniseret Haandværksvirksomhed, hvor overmaade meget i Produktionen ahang af den enkelte Arbejders Kunnen og Viden. Egentlig Planlægning, alt det, der nu om Dage omfattes af Projektering og Tegnestuearbejde, eksisterede kun som en forholdsvis underordnet Gren af Virksomheden. Arbejdsformændene, hvis Specialitet var det gode, solide Haandværk, bar Bedriften. Hver Mand havde sin lille Lommebog med Maal og Angivelse af Metoder – disse Lommebøger spillede for ham selv og i og for sig ogsaa for Fabrikken en alt for dominerende Rolle; de var en Slags Hemske for Begrebet *team-work*, idet den enkelte var utilbøjelig til at afgive sine »Hemmeligheder«. Bevares, det betød godt Haandværk, men nogen ligefrem Lettelse for Reformerens Indførelse var det nu ikke. Imidlertid skred Værket frem, Maskinerne placeredes mere logisk, Produktionslinier oprettedes, og der pyntedes op. Baade Funktionærer og Arbejdere satte Pris paa denne Fornøjelse og dette ændrede Præg fra gammeldags mørke

Værksteder med mere eller mindre sværtede Vægge til nye og lyse Lokaler. Men hvor mange Smaaavanskeligheder, Rationaliseringen af en Virksomhed med et stort Personel indarbejdet i gamle Traditioner, egentlig frembyder, illustreres maaske bedst af en enkelt lille Tildragelse. Direktionen havde givet Ordre til, at ligesom der var blevet lyst og pænt og fint andre Steder, saa skulde der ogsaa lives op med friske Farver i Maskinværkstedet. Malerne rykkede ind – og det blev skønt at skue. Men saa kom rigtignok en af de gamle Arbejdere til Ingeniør Kisling og saa meget betænkelig ud. Han vilde nu gerne bede om »at faa Farven taget af den Dør igen, – for der er altsaa det ved det, at jeg har mine Maal skrevet op paa Karmen«.

Den største Vanskelighed for Fabrikkens gennemførte Rationalisering var paradoksalt nok Virksomhedens Sukces. Opvæksten havde været saa hurtig, at Bygning var føjet til Bygning, efterhaanden som Udviklingen stillede sine Krav. Og man havde i nogen Grad maattet arbejde efter »de forhaandenværende Søms Princip« – Sømmene var i dette Tilfælde Dampmaskinen. Ligesom i alle andre af hin Tids Fabrikker var Dampen eneste Kraftkilde, og Værktøjsmaskinernes Placering var i Hovedsagen bestemt af, at de alle skulde have Forbindelse med Transmissionsaggregaterne, der spredte deres Net af drejende Aksler og Remskiver ud og ind og op og ned gennem Bygningerne for at fordele Drivkraften. Samtidig bevirkede Opdelingen af Fabrikken i flere Etager visse Transportvanskeligheder, som dog i nogen Grad var imødegaaet ved Etableringen af den største Elevator, som *Thrige* i Odense endnu havde haft i Opgave at bygge. Men disse Besværligheder klarede, efterhaanden som Elektromotorerne rykkede ind. Allerede i 1904 havde man bygget eget Elektricitetsværk, og da det nye Støberi i 1909 rejste sin statelige røde Bygning Syd for Nordstensvej, blev dette Værk udvidet, saa der kunde etableres Kraftforsyning til alle de mange Maskiner her, – en Metode, der endnu paa dette Tidspunkt var ret ualmindelig. Karakteristisk var det ringe Kraftfor-

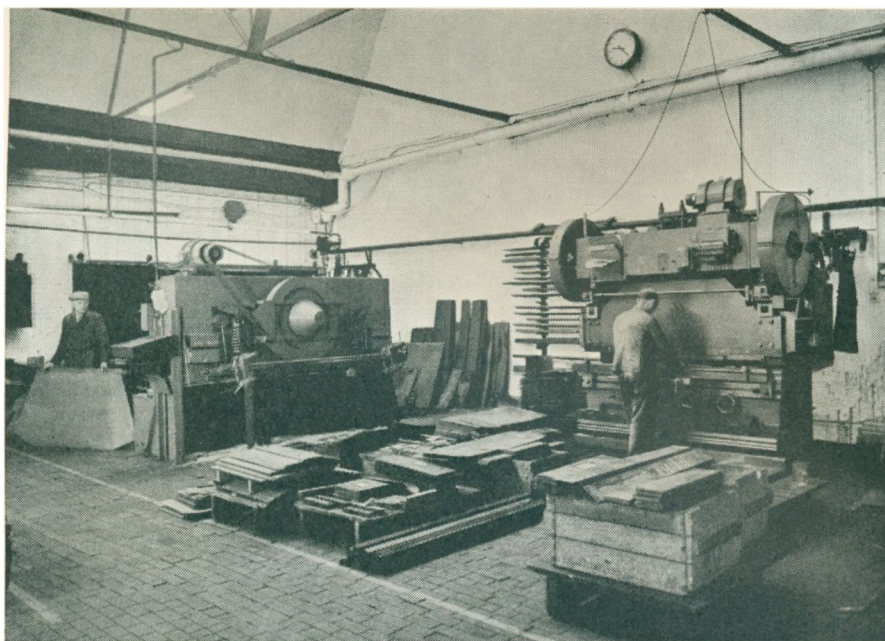

Det nuværende Pladeværksted med Excenterpresser.

brug, en Drejebænk brugte kun $1-1\frac{1}{2}$ HK, og Dampmaskinens samlede Kraftydelse var ikke paa mere end 60-70 HK. Men det slog til.

Set med Nutidens Øjne er det egentlig forbløffende, at en saa omfattende Produktion kunne gennemføres i saa smaa Serier og med saa faa og billige Hjælpemidler, men det lykkedes altsaa – og det gav det af Fabrikanten stadig krævede Resultat: Bedst muligt Arbejde af fin haandværksmæssig Kvalitet. Opgaven var nu at forene disse hævdvundne Traditioner med Seriefremstilling og Driftsorganisation efter nye Metoder. Det gennemføres, efterhaanden som de langsomt bedre Tider muliggør Udvidelser og Fornyelser.

Blot som et enkelt af mange Eksempler paa, hvordan man maa lempe sig frem ved en saadan Udbygning efter Knopskyd-

Skære- og Bukkemaskiner i Pladeværkstedet.

ningsprincippet, idet man dog stadig har det projekterede Slutresultat for Øje, kan nævnes *Pladeværkstedet*. Det begyndte med, at man i en tidligere Stald indrettede et Værksted for Afklipping af Plade- og Stangjern. Men der blev hurtigt for smaat, saa et tilstødende Lokale maatte tages med. Allerede faa Aar efter var Forholdene igen for trange, nye Maskiner krævede større Rumforhold, og Afdelingen flyttedes over i en Bygning syd for Nordstensvej; her klarede man sig et Stykke Tid, men paany krævedes der Udvidelser, som betød, at der ved Siden af Lokalet maatte indrettes to nye Værksteder, som saa blev slaaet sammen med det eksisterende til eet stort og moderne Pladeværksted. Hele denne Udvikling, et enkelt Værkstedes Flytning gennem 3 Faser, er foregaaet paa mindre end 10 Aar, og Sidestykker findes naturligvis i andre Grene af Fabrikken, hvor en organisk Udvikling sker, efterhaan-

Det nye Maskinsnedkeri.

den som de nye Maskiner rykker ind. Samtidig ændres gradvis Driftsorganisationen, nye Akkorder aftales, og den virkelige Industrialisering gennemføres ved, at Fabrikken efterhaanden specialiserer sig mere og mere om enkelte Produktioner, – dette muliggør for det første at kombinere Serieproduktionen med den håndværksmæssige Kvalitet, og gør det dernæst lettere at koncentrere Interessen om netop disse Hovedartikler og altid være paa Højde med eller et Hanefjed foran Udviklingen.

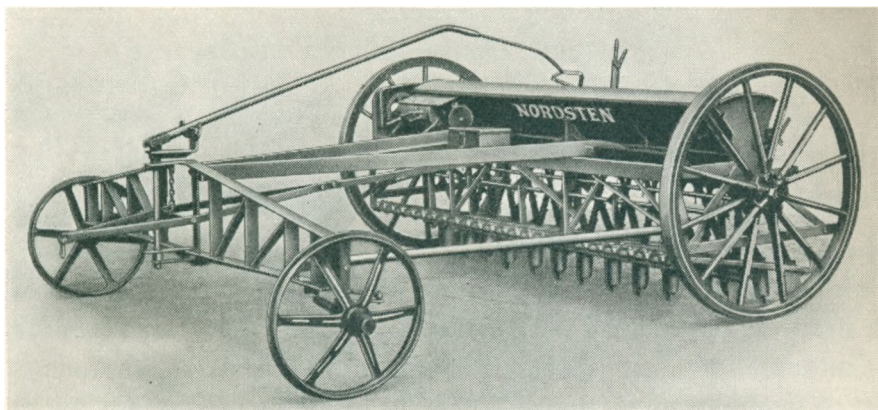
Den støt voksende Produktion gør det imidlertid klart, at den gamle Fabrik bliver for lille, og at den før eller senere maa afløses af en helt ny Fabrik Syd for Vejen paa de lykkeligvis i Tide indkøbte Udvidelsesarealer. Det var store Planer, – og under de raadende økonomiske Vilkaar nærmest Fremtidsdrømme. Men Planerne fandtes, og dette rummede den Fordel, at hvert eneste

lille Skridt kunde foretages i Overensstemmelse med Fremtidsmaalet.

En af de største Vanskeligheder var Mangelen paa Lagerplads. I selve Tærskesæsonen kneb det med at levere, og om Vinteren voldte det Besvær at beskæftige Arbejderne, fordi Rumforholdene simpelthen ikke tillod et Langtidsprogram.

I 1930 opførtes derfor en stor Lagerbygning, som imidlertid indrettedes saaledes, at den ved den haabede senere Udvikling kunde indgaa som Montageværksted. Samtidig indførtes under primitive Forhold den første Sprøjtemaling, og der anskaffedes Trykluftværktøj. Alt syntes i straalende Gænge, – men saa indtraf paany et økonomisk Omslag ude i Verden. Bogstaveligt fra den Time, da Radioen gav Meddelelse om, at England havde indført Baconkontingentering, holdt Salget op. Fabrikken laa med en stor Produktion, som det vilde volde betydelige Vanskeligheder at faa solgt – og alt, hvad der hed Udvidelser og Moderniseringer, maatte stilles i Bero.

Som saa ofte før viste det sig, at der kan være Held selv i Uheld. De økonomiske Vanskeligheder ramte ogsaa de tyske Fabrikker, og Skæbnen vilde, at den Fabrik, med hvem man havde Aftale

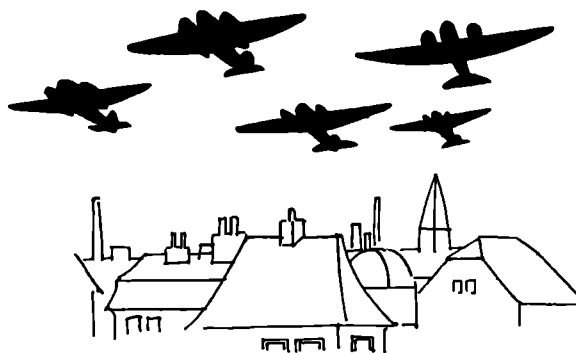

Radsaamaskine af Ceres-Typen.

om Levering af Radsaamaskiner, var en af de første, der kom i Vanskeligheder som Følge af det økonomiske Uvejr. Da Tyskerne ikke kunde levere, gik Nordsten selv i Gang med Fremstillingen af de nu saa berømte Radsaamaskiner. Med kort Varsel maatte Overingeniør Kisling paatage sig Konstruktionen af den nye *Ceres*. Den første Serie paa 100 Stykker blev planlagt i August – de skulde være færdige til Foraarssaningen. Det betød Arbejde under Højtryk. Man indførte elektriske Svejsemetoder, hvilket dengang var noget helt nyt herhjemme, Specialværktøjer fremstilledes, paa Tegnesteue, i Modelsnedkeri og Støberi sattes alle Kræfter ind, – og da Foraaret kom, var de første 100 *Ceres* Saamaskiner af ny og forbedret Konstruktion færdige. Dette viste sig at være en yderst heldig Disposition, Maskinen var god, den faldt i Kundernes Smag, Fremstillingsprisen var rigtig, og Salget steg jævnt Aar for Aar. Ogsaa Forsøget med elektrisk Svejsning faldt heldigt ud, megen Skepsis og mange ildevarslende Spaadomme var blevet fremsat, – men Svejsningerne holdt, og der findes vel næppe i Dag en Landsbysmedie, som ikke har eget Svejseapparat. Metoden overførtes til andre Afdelinger af Fabrikken og anvendtes i alle Nykonstruktioner, bl. a. saa de første helsvejsede Halmpresser Dagens Lys. Fra nu af følger en rivende teknisk Udvikling, hvert Aar skyder nye Bygninger op, nye Værktøjsmaskiner indkøbes og gamle moderniseres. I 1933 slaar den gamle Dampmaskines Kræfter ikke til mere, Fabrikken faar sin egen Transformator, og overalt ved Nyanlæg indføres Vekselstrøm. Kan man ikke faa de Maskiner, Tiden kræver, eller er der ikke Raad til at købe dem, ja, saa bygger man dem selv efter egne Konstruktioner. Ogsaa Støberiet bliver grundigt moderniseret. Støberiet har foruden at forsyne selve Fabrikken haft store Leverancer af Støbegods til andre Maskinfabrikker, men ved en netop samtidig med Moderniseringen indtruffen Forskydning i Kundekredsen viser det sig rationelt at indskrænke Haandformeri og gennemføre en Specialisering til Arbejde med smaat, tyndt og vanskeligt Gods. Netop fordi Virksomhedens egen Produktion

stiller store Krav til Nøjagtighed og billig Pris, bliver Støberiet i Stand til at oparbejde en Kundekreds, der har særlig Brug for disse Egenskaber. Produktionen viser konstant Stigning, og allerede i 1939 maa Støberiet paany udvides ganske betydeligt.

Det var jo urolige Tider i Verden, og en Disposition, som i Dag forekommer ganske naturlig, fremkaldte dengang Smil og Moro. Ved Udvidelsen af Støberiet indrettedes den store underjordiske Modelkælder samtidig som Beskyttelsesrum med Gassluse og andre krigsprægede Indretninger. Skeptikernes Smil forsvandt, da der jo desværre i Krigs- og Besættelsesaarene blev god Brug for slige Foranstaltninger.

9. APRIL! Ved denne Dato og dens Betydning for en Industri-virksomhed behøver man ikke dvæle. Hovedproblemet var at give saa mange Arbejdere som muligt Beskæftigelse ved Forbrug af mindst mulige Mængder Materialer. Lad os om disse Aar kun sige, at det lykkedes at bevare Virksomheden som rent dansk, at udnytte Arbejdskraften ved foruden Varetagelsen af Fabrikkens normale Produktioner ogsaa at fremstille mangfoldige af de Artikler, hvormed det danske Samfund under Afspærringen maatte forsynes. Som Eksempler kan blot nævnes Brændeovne, Dele til Gasgeneratorer og en Specialartikel som haanddrevne Ventilatorer til alle Danmarks Beskyttelsesrum. Og endelig, – i de Perioder, hvor der var ledig Arbejdskraft – satte man ind paa trods Tidens Vanskelig-

heder at gennemføre Udvidelses- og Byggeprogrammerne for selve Fabrikken. En ny Kraftcentral og et nyt Snedkeri blev indrettet, Maskiner opstilledes, Vejanlæg udførtes. Det lyder ikke af saa meget, – men det at bygge Vej kan have sine Vanskeligheder, naar f. Eks. hverken Motor- eller Damptromle kan fremtrylles. Man overvandt Besværlighederne ved i Stedet at bruge en tungt læsset Traktor, der arbejdede ved Gas, som tilførtes gennem lange Slinger!

Et ganske særligt Kapitel under Krigen var Fabriksluftværnet. Fra baade Arbejderes og Funktionærers Side var der stor Interesse for at beskytte Virksomheden, og aldrig nogensinde viste der sig Vanskeligheder med at faa Vagthold om Natten. Især Værktøjsmagerne varetog dette Arbejde, fordi de faktisk om Natten kunde tjene deres normale Løn . . . men et meget stort Spørgsmaal er nu, om i hvor høj Grad der blev lavet netop Værktøj! Nok saa megen Tid gik med Reparation af Vaaben og andet Udstyr til Frihedskæmperne. Det var jo i det hele en Periode, hvor det gjaldt ikke at kigge alt for meget i Krogene, – de mærkværdigste Pakker og Kasser kunde findes opmagasinerede de besynderligste Steder.

Stort set lykkedes det at opretholde Produktionen nogenlunde Krigstiden igennem, selv om det naturligvis ikke var muligt at tilfredsstille den store Efterspørgsel paa Landbrugsmaskiner. Ved Krigens Afslutning stod man saaledes overfor en Højkonjunktur, Raamaterialebesværlighederne lod sig nogenlunde overvinde, men nu meldte Vanskelighederne sig paa et helt nyt Felt, et hidtil ukendt Fænomen dukker op: Mangelen paa Arbejdskraft. Den skyldtes de mange krigstidsprægede og mere eller mindre levedygtige Virksomheder, der skabte en uventet Efterspørgsel efter faguddannet Arbejdskraft. Velkendt er de Vanskeligheder dette forvoldte bl. a. for de store Skibsværfter, hvis Arbejdere naturligt foretrak at blive Formænd eller Arbejdsledere i mindre Virksomheder. Ogsaa for Nordsten betød det, at næsten Halvdelen af de før Krigen beskæftigede 60–70 Maskinarbejdere udvandrede og

Hans Majestæt Kong Frederik IX paa Maskinudstillingen paa Bellahøj ledsaget af Proprietær Tvedegaard.

vanskeligt kunne erstattes. Løsningen var: Størst mulig Rationalisering. Bl. a. indførtes det nye Begreb Specialarbejdere, – Oplæring af ufaglært Arbejdskraft til Betjening af bestemte Maskiner. Lykkeligvis havde Fagforeningerne erkendt disse Vanskeligheder, og de var positivt indstillet for Tanken, men alligevel mødte den rundt paa Arbejdspladserne ganske betydelig Modstand, og der

Mrs. Eugenie Anderson, U.S.A.'s Ambassadør i Danmark besøger Nordsten ledsaget af Landbrugsattachéen og vises rundt af Fabrikejeren.

krævedes megen Taalmodighed og baade lange og trange Forhandlinger for at faa Sagen til at glide.

Men stort set har dog Efterkrigstidens Aar baaret mindre Præg af Besværlighederne end af den Inspiration, der ligger i paany at se Tingene gro. Udvidelsesprogrammet har kunnet fortsættes, og de vage Fremtidsdrømme, man nærede, da Planerne for den endelige Fabriksudvidelse blev lagt i Tiden efter den første Verdenskrig, er blevet til Realiteter nu, da det andet store Verdensopgør er afsluttet. Ved sit 75 Aars Jubilæum staar NORDSTEN, *Hillerød* paa det nærmeste fuldt udbygget, og Virksomheden er i saa god Gænge, at Krav om nye Udvidelser melder sig. Det hertil først sikrede Areal er saa at sige fuldt optaget; der er endnu kun

Plads til den unægteligt savnede nye Administrations- og Kontorbygning, for hvilken Planer er udarbejdet.

Til Fuldførelse af selve Fabrikkens Overflytning til Terrænet syd for Nordstensvej (se den bag i Bogen indklæbede Plan) gav det forhaandenværende Areal ikke tilstrækkeligt Raaderum. Det var derfor et stort Held for Nordsten, at Frederiksværkbanens Lokalstation, som støder op til Fabrikkens Grund, og oprindelig har hørt til denne, for nogle Aar siden blev nedlagt, saaledes at Grunden kunde generhverves. Herved indvandt Plads til de Nyudvidelser, Fremtiden antagelig vil kræve, – derunder et nyt og større Støberi. Naar saa Maskinfabrikken bliver overflyttet til det nuværende Støberi, er Byggeprogrammet paa det nærmeste fuldført, og Fabrikken vil helt være rykket ud af de oprindeligt saa imponerende Rammer i den gamle Gaard i Slotsgade. I Stedet har rejst sig en smuk, ny Fabriksby paa Terrænet mellem det første Støberi og Banelinien.

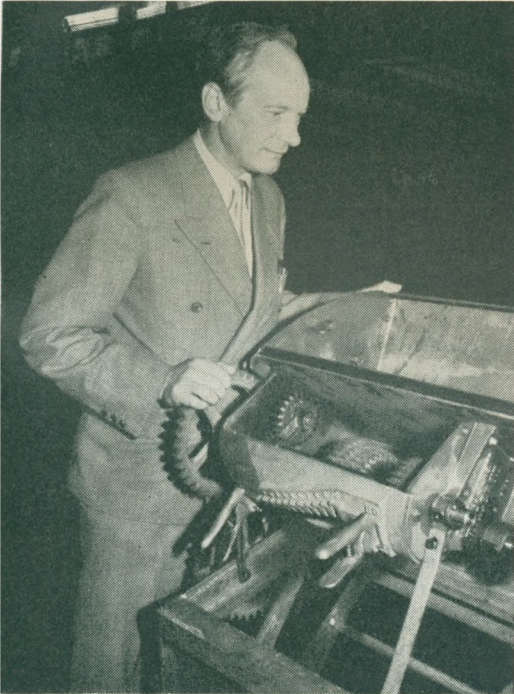

4.

FOTO-GLIMT FRA HVERDAGEN HOS NORDSTEN:

1. Benson ekspederer Reservedele.
2. Bogholderne A. Sørensen og W. Rasmussen konfererer.
3. Fabrikkenes Ledere paa Morgenrunde (fra venstre Overing. Hovn, Dir. Kisling, Kontorchef Olsen, Dir. Møller og Fabrikejeren).
4. Lønningsbogholder K. Agerlin.
5. Carl Christensen demonstrerer en Radsaamaskine.

5.

6. Dir. Kisling kigger paa Gearkasse.

7. Kontorchef Olsen drøfter Raajern.

8. Fuldmægtig B. Petersen, Indkøbsafdelingen.

9. Fabrikejer Nordsten og Overingeniør Hovn paa Tegnestuen.

10. Kaj Petersen, Ekspeditionen.

8.

9.

7.

10.

Ved Gennemlæsningen af dette Skrifts første Afsnit vil man næppe have kunnet undgaa at faa et Indtryk af, at der er vist Særpræg over den NORDSTEN'ske Virksomhed. Den er bygget op fra – og som – en enkelt Mands Bedrift. Grundlæggerens Initiativ og ganske særlige Evner betingede Overgangen fra Værksted til Fabrik og gav den Vingefang. Men naar først et vist Format er naaet – og dette skete jo allerede før Nordsten senior selv gik bort – bliver der tale om et *Fællesvirke*. Enkeltmand kan nok sætte sit Præg, men Helheden og Væksten bliver før eller senere afhængig af Medarbejderstaben. Med lykkelig Haand og sundt Omdømme sikrede Nordsten senior sig gode Folk. Karakteristisk for ham er følgende Træk fortalt af en af Virksomhedens gamle Medarbejdere, – nu 50 Aars Jubilar hos Nordsten. Som Dreng tjente denne Mand hos Isenkræmmeren, der havde sin Butik i den Nordsten'ske Gaard i Slotsgade. Et af Drengens Job var at hente Spaaner hos Nordsten og fyre i Kakkelovnen. Paa disse Ture ud til Snedkeriet mødte han ofte Chefen, og Nordsten vekslede nu og da et Ord med Drengen. Han maa aabenbart have syntes om ham, for efter gennem nogen Tid at have fulgt den lille Fyr, standsede han ham en Dag i Gaarden og spurgte, hvad han havde tænkt sig at tage fat paa, naar han en Gang var blevet ked af at være Bydreng.

– Har du ikke Lyst til at komme i Lære herinde? Men du skal ikke sige ja, hvis du ikke virkelig mener det. Og saa skal du strenge dig an.

Den unge Mand spekulerede lidt over det og talte med sin Far. Det endte med, at han fik Jobbet. Ingen af Parterne har nogensinde fortrudt det. Han blev en højt betroet, rejsende Montør og arbejder endnu den Dag i Dag i Prøveværkstedet.

Paa det gamle Gruppebillede af Fabrikkens samlede Stab af Arbejdere og Funktionærer (S. 18) sidder i første Række en lille Fyr i stramme lange Bukser. Det er den nylig engagerede Bydreng – han gjorde en smuk Karriere i Livet, og blev Bankdirektør i en af vore store Provinsbyer.

Iøvrigt var det ikke alt for hyppigt, at Folk forlod Virksomheden. Dens Vækst gjorde det muligt at imødekomme unge Menneskers naturlige Trang til større Virkefelt og Avancement, Folk bliver som Regel gamle i Gaarde hos Nordsten.

I første Afsnit af dette Skrift er søgt givet et Overblik over selve Virksomhedens Vækst, og ganske naturligt er der dvælet specielt ved dennes Ejere og Ledere igennem to Generationer. At supplere dette Billede op med udførlige Beretninger om hver enkelt af mange gode Medarbejderes Indsats og Betydning er selvsagt umuligt, men paa de følgende Sider vil Læseren finde nogle kortfattede Biografier af de Medarbejdere og Ledere, der i Aarens Løb er kommet mest i Kontakt med Virksomhedens Kunder eller som beklæder mere fremtrædende Poster indenfor Firmaet. Hertil bindes en liden Buket af de Minder og Meninger hver enkelt af disse Mænd har ønsket at lade komme frem ved en Mærkedag i Firmaets Historie, og hvis Udformning de hver for sig har overladt Redaktionen.

Maa den der skriver disse Linier, og som har søgt at leve sig ind i en særpræget Virksomheds Aand og Tone her indføje et Par Bemærkninger: Ved Udarbejdelsen af Jubilæumsskriftet, ganske specielt dettes sidste Afsnit, har man fra Firmaet Nordsten forelagt Arkivmateriale og fremskaffet alle ønskede Oplysninger, men paa intet Punkt har hverken Ledelse eller de Medarbejdende, med hvem et Samarbejde har været naturligt, ønsket nogen Art af Censur eller givet særlige Direktiver. Mulige Fejlvurderinger eller Unøjagtigheder maa derfor udelukkende lægges Forfatteren til Last.

Den afsluttende Skildring af Fabrikejer, Civilingeniør M. Nordsten og hans personlige Indsats for Fabrikken vil muligt forekomme Læserne lidet udtømmende og ufuldstændig. Forklaringen er, at Ingeniør Nordsten *ikke* har ønsket om sig selv at meddele andet end rene Data. Den valgte Fremgangsmaade har derfor været at bygge Fremstillingen paa Udtalelser og Vurderinger fremsat af Fabrikejer Nordstens Kolleger og Konkurrenter indenfor Landbrugsmaskinbranchen samt af hans Medarbejdere i Kredsen af Arbejdere og Funktionærer.

50 AAR HOS NORDSTEN.

Ældste Mand i Virksomheden er *Fritz Peter Hansen*. Han er nu 74 Aar gammel og kom til Nordsten allerede i 1896. Han var da udlært Smedesvend, men arbejdede som Forbundter i to Aar, før han blev egentlig Maskinarbejder. Fritz Peter Hansen er en af dem, der har været med i den virkelig interessante Periode, da Landbrugsmaskiner var noget nyt. Allerede omkring Aarhundred-

skiftet begyndte han at rejse rundt som Montør. Han fik set et Utal af danske Gaardmandshjem og nød godt af den Gæstfrihed, som Landbrugerne ofte viste de tilrejsende Folk, der dengang nærmest regnedes for en Slags Troldmænd, hvad Maskiner angik – og han oplevede ogsaa lidt af det Rejsebesvær saadanne Ture rundt i Landet kunde give. Hans Arbejde var at stille de nye Maskiner op og lære Kunderne at betjene dem rigtigt. Det var jo de store Tærskværkselskabers Tid. Drivkraften var som Regel Lokomobiler, ofte indført af Nordsten fra England (*Robey*) eller Sverige (*Munktell*), og naar Maskinerne gik, som de skulde, ja saa hændte det mangen Gang, at Fritz Peter Hansen maatte tage en Haand med baade som Fyrbøder og Ilægger.

– Landbrugerne var jo ikke saa vant til Maskinerne paa den Tid, fortæller gamle Hansen og tilføjer med et Smil:

– Mangen Gang var de nærmest ligesom lidt bange for dem. Nu er det jo noget andet, i Dag er enhver ung Karl med Respekt for sig selv ikke saa lidt af en Mekaniker. Jeg var ogsaa med rundt paa Udstillingerne baade til Ungskuer og paa Rejse til Sverige og Norge, naar Nordsten vilde vise vore sidste Nyheder frem. Og det var nu ved de Lejligheder, at man lærte *den Gamle* at kende, – ja undskyld, men saadan kaldte vi ham jo os imellem, da *Ingeniøren* kom til. Ham har jeg kendt som Dreng og ungt Menneske og hjulpet ham, da han fik sin første Bil.

– De lærte Nordsten senior *at kende*, siger De?

– Ja, og han var en Hædersmand. En af dem, hvis Ord og Haandslag var bedre end nogen Kontrakt. Han nærede ubetinget Respekt for en Aftale – og forlangte den ogsaa overholdt. Jeg husker en Gang, at jeg var sendt over til Fyn med et Tærskværk og en Halmpresser. Vi var to Montører derovre. Den anden var fra Langreuter, der havde leveret Lokomobilet. Tærskværket gik storartet, og det var Folk nu ogsaa mere fortrolige med end den hvæsende og ildsprudende Kraftmaskine, og efter et Par Dage sagde Manden, at *den ene* af os godt kunde rejse hjem. Det skulde saa være mig, men naar jeg havde faaet Besked paa at blive otte Dage, saa turde jeg skam ikke komme hjem til Nordsten efter kun et Par Dages Forløb. Jeg gik jo saa op til Købmanden og fik Hillerød i Telefonen. Det med Telefonerne var jo ikke saa almindeligt dengang. Der var den Ordning paa Fabrikken, at naar der var Telefon langvejs fra, saa skulde Fabrikejeren altid selv have den. Saa jeg kom jo til at snakke med Chefen, og fortalte hvordan det stod til.

– Det er nok bedst, at du bliver derovre, svarede Nordsten, saadan var Aftalen!

Og jeg rejste skam ikke tilbage, før de otte Dage var gaaet – og jeg kom da ogsaa godt nok hjem og havde baade Pengene og Kontrakten med i Lommen.

Nordstens to 50 Aars Jubilarer.

Det var kun et lille Træk – eet af mange – der viser, hvordan Nordsten var. Som Arbejdsgiver *kunde* han være streng og hurtig i sin Dom, men vi vidste, at han var *retfærdig*, og hændte det, at han havde taget fejl, saa var han den første til at indrømme det.

Vi holdt af den gamle Nordsten, vi der kendte ham, og det var ligesom Fabrikens Folk hørte til een stor Familie. Selv om Forholdene paa mange Maader er helt anderledes i Dag, saa er det alligevel, ligesom noget af det helt rigtige er gaaet videre fra den Gang.

– Forholdene er anderledes, siger De?

– Naa ja, da jeg kom, var vi kun 25–30 Mand, og vi havde ikke mere end en lille Dampmaskine paa 12 Heste til at trække det hele. Naar vi skulde støbe,

ja saa stoppede vi Maskinen for at lægge Remtrækket til Blæseren paa. Den arbejdede jo ikke til daglig.

Nordsten var det første Sted i Hillerød, hvor man indførte elektrisk Lys, og jeg har mange Gange i Tiden mellem Jul og Nytaar, naar der var Gæster hos Nordsten-Familien, passet Maskinen og sørget for, at Lamperne kunde lyse. Batteriet var saa smaat, at man ikke kunde køre paa det i længere Tid. Det var morsomt og interessant at være med i Arbejdet den Gang. Vi kom ud for mange mærkelige Oplevelser, og jeg har jo faaet Lov Aarene igennem at blive ved med at rejse. Hvis jeg skulde fortælle et lille pudsigt Træk om en af mine senere Kolleger, saa var det den Gang, jeg skulde ud til en Traktor, som var kørt fast. Ingeniør Nordsten spurgte mig, hvem jeg gerne vilde have med, og jeg bad om at faa *Store Marius*.

– Hvorfor?

– Joh, han var baade stor og stærk, og saa havde han en Evne til at klare alting. Dette kom ham senere til Gode paa et andet Felt som vores Tillidsmand. Naa, vi kom jo godt nok ud til Traktoren, og den var ogsaa gaaet i Staa. Men naar Folkene derude ikke kunde faa den i Gang, saa var det kun fordi, den var ny og temmelig haardt spændt i Lejerne. Jeg fik jo stillet den ind, og saa tog Marius Jensen fat i Haandsvinget. Han lagde saa mange Kræfter i, at han trak hele Traktoren rundt og ligefrem *løftede* den. De var meget imponeret derude, og der var aldrig Vrøvl med den Traktor mere.

– Naar De nu som snart 60 Aars Jubilar skal se tilbage, har De saa ikke et eller andet at fortælle om Udviklingen?

– Jo. Der er jo ingen Tvivl om, at den helt store Udvikling er sket under Milton Nordsten. Noget skyldes nok Tiden, men det imponerende var den Maade, Omlægningen foretoges paa, en Modernisering med Bevarelse af det bedste fra den gamle Tid – og alligevel en hel Revolutionering af Virksomheden. Der kom jo mange nye Folk ind, og jeg tror, at vi i Arbejderstaben er enige om, at Ingeniøren har forstaaet at sikre sig de rigtige Medarbejdere. – Som nu Underdirektør Kisling f. Eks., det er baade godt for en Virksomhed og rart for dens Arbejdere at have en Mand med den fine Uddannelse, som alligevel ikke er bange for at bruge et Stykke Værktøj – og *forstaar* at bruge det!

– Det har du Ret i, afbryder *Bernhard Larsen*, Fritz Peter Hansens Makker gennem mange Aar.

Bernhard Larsen er 67 Aar, og han holder sit 50 Aars Jubilæum paa Fabrikken, Dagen efter at selve Virksomheden fylder 75. Han kom ind som Lærling i 1902 – og har været der siden. I de unge Aar var han berømt som Cykelsportsmand, deltog i Konkurrencer og vandt baade Medaljer og Bægere. Det var ham, der begyndte som Bydreng hos Isenkræmmeren, og naar man

spørger ham, om han nogensinde har fortrudt, at han tog mod Nordstens Tilbud om Lærepladsen, lyser Ansigtet op i et stort benægtende Smil.

– Nej, siger han, vi er vist nok allesammen heroppe, selv om vi nu er blevet mange flere end den Gang, enige om, at det er en *god* Arbejdsplads. At alting ikke kan være som i gamle Dage er jo naturligt; Udviklingen gaar sin Gang.

Det vilde være urimeligt at hævde, at der aldrig kan være Meningsforskelle, men vi har dog i de allerfleste Tilfælde kunnet snakke os til Rette, og saa *ved* vi, at hvad vi er kommet overens om, det staar ogsaa fast. Hvad der er lovet os, faar vi, og vi har aldrig nogensinde maattet vente saa meget som en Dag paa vores Løn. *Et Ord er et Ord* – det har staaet fast fra gamle Nordstens Dage og gælder endnu. Jeg har ogsaa rejst en Del. Jeg kan huske min allerførste Tur i 1911, hvor jeg skulde ud til en Gaard, som laa helt ude ved Mindesmærket for *Niels Kjeldsen* derovre mellem Kolding og Vejle. Jeg kom jo til Stationen og begyndte at gaa ud ad Vejen, og saa spurgte jeg en Mand om, hvor langt der nu var.

– Jah, siger han, det er ikke saa langt. Det er kun en bette Piv' Tobaks Vej. Naa, det maa nu have været en meget stor og lang Pibe, for jeg gik mange Timer ud ad Vejen, før jeg naaede frem, og saadan kunde der jo fortælles om mange forskellige Oplevelser paa Rejserne rundt i Danmark og Skandinavien. Jylland blev mit specielle Felt, og jeg kan godt lide Jyderne. Fritz Peter Hansen og jeg har arbejdet sammen den meste Tid. Nu er vi jo paa Prøveværkstedet, og det er helt hyggeligt at være blevet et Par gamle Svende, som bliver taget med paa Raad, naar der er Brug for den Erfaring, een jo ikke kan undgaa at faa, naar man har arbejdet ude i Marken med Maskinerne. Det var vel ogsaa derfor, at Teknologisk Institut fik Brug for Fritz Peter. Var det ikke 40 Aar, du var Lærer i Landbrugsmaskiner derinde?

– Vi var inde paa det med de gamle og de nye Tider?

– Det hele er blevet saa meget større, at alt selvfølgelig ikke kan være, som det var i gamle Dage; men ligesom den gamle Nordsten jo gik rundt mellem os paa Arbejdspladsen og saa Tingene efter og snakkede lidt med os, saadan færdes jo Ingeniøren stadigvæk i Fabrikken. Og der er ikke noget med, at Chefen er utilnærmelig. Naar man saadan kommer til at tale om Tingene, saa kan man godt blive helt fortrolig med ham. Det er lidt af det samme, som naar man i gamle Dage kom hjem fra Turene ude paa Landet til Maskinerne. – Jeg havde en gammel *Wanderer* Motorcykel, som jeg skulde stille ind i Skuret i Gaarden, og det blev jo somme Tider sent paa Aftenen. Saa kunde det godt hælde, at Nordsten lukkede Vinduet op og raabte:

– Bernhard, hvordan gik det saa?

Og det endte gerne med, at man blev buden op i Lejligheden og talte lidt

Fra Nordstensvej i Frokostpausen.

om Tingene ved et Glas Portvin. Vi var jo ikke saa mange den Gang, men i hvert Fald, vi gamle har jo dog Fornemmelsen, at baade Fabrikejeren og Underdirektør Kisling og Overingeniør Hovn kender os, – og af og til har Brug for at snakke med os om Tingene.

FÆLLESTILLIDSMANDEN

Marius Jensen har Læseren allerede stiftet Bekendtskab med gennem en af 50 Aars Jubilarenes Beretning om hans fænomenale Styrke. Hans Evner udfolder sig nu paa et noget andet og maaske vanskeligere Felt, nemlig det at være *Fællestillidsmand* for hele Arbejderstaben, og varetage sine næsten 300 Kollegers Interesser.

Marius Jensen har været 33 Aar i Virksomheden, og bortset fra den uforstaaelige Formerstrejke sidste Nytaar, som truede hele Jernindustriens Arbejdsfred, har der ikke været nævneværdige Konflikter. Den eneste større lokale Strejke indtraf i 1892. Det var en Tvistighed om Lønninger – og Spørgsmaalet

Fællestillidsmand Marius Jensen taler med Underdirektør Kisling om et værkstedsproblem.

om Konkurrencedygtighed. Blader man tilbage i Fagforeningens Historie, ser man i Smedeforbundets Jubilæumsskrift anført, at Strejken *ikke* kunde gennemføres, den daværende Fagforening i Hillerød gik i Stykker paa den. Sidenhen har der stort set været Arbejdsfred, og Marius Jensen er blandt dem, der karakteriserer Nordsten Fabrikken som en god Arbejdsplads.

– Det er mit Indtryk, siger han, at den Aand der prægede Grundlæggeren lever endnu, og de Fornyelser der er sket, har været nyttige.

Jeg har haft Lejlighed til paa en Studierejse til U.S.A. at sætte mig ind i amerikanske Arbejdsforhold. Det var en overordentlig interessant Oplevelse, som jeg efter min Hjemkomst har haft Lejlighed til at holde Foredrag om. Forskellighederne er ikke fuldt saa store, som man maaske vilde tro, selv om man naturligvis derovre kan tilrettelægge Arbejdet mere effektivt, fordi det sker efter større Linier, som igen muliggøres af den store Produktion.

Jeg tror, at en af de væsentlige Faktorer til Udbygning af det gode Forhold paa Arbejdspladsen har været Oprettelsen af *Samarbejdsudvalgene*. De giver en større Mulighed for at drøfte Problemerne og faa dem jævnet ud.

Hos Nordsten har vi efterhaanden oprettet vore egne Foreninger, en *Sportsklub*, en *Spareklub*, *Ferieopsparing* til Supplering af det almindelige Feriemærkesystem og *Sygehjælpsforeningen*, hvor Fabrikken trækker Kontingentet fra hver Maaned og ved forskellige Lejligheder har ydet Tilskud.

Ved et Jubilæum plejer man jo at se tilbage, og jeg kan kun sige, at jeg synes, det er af stor Værdi for en By som Hillerød at have en Virksomhed som Nordstens, hvor der dog udbetales mellem to og tre Millioner Kroner i Lønninger hvert Aar. Men skulde jeg prøve at se lidt fremefter, saa vil jeg udtrykke det Haab, at Nordsten maa vedblive at være den gode Arbejdsplads, hvor enhver kan have et Tillidsforhold overfor den øverste Ledelse. Dette at der er Tryghed paa en Arbejdsplads, betyder at man gaar til sit Arbejde med godt Humør, og afspejler sig vel endelig ogsaa i selve Driftsresultatet.

KONTORERNE

Den 1. April 1921 blev *Henry Olsen* ansat som Kontorlærling hos Nordsten. Han har nu været der i 31 Aar og er avanceret støt fremad gennem Graderne, indtil han i Dag sidder som Chef for Kontorerne og med Ansvar for mange vidt forskellige Ting, Forhandlinger med Leverandører, Ekspeditionernes rette Forløb o. s. v.

– Ja, der er jo sket store Forandringer, siger Kontorchef Olsen. Dengang jeg blev ansat, da var vi otte Mand paa Kontoret, i Dag ca. fyrre. Bogholderiet var gammeldags med Hovedbøger, Samlejournaler og al den Slags. Vi havde saa meget at gøre, at vi som Regel var nogle Dage bagud, før vi fik Tingene ført ind. Nu er det *Ruf*-system og Kontokort, – det hele er à jour fra Dag til Dag, saa man altid har Oversigt og paa faa Minutter kan finde frem til, hvordan Virksomheden staar, og hvordan Forholdet til de enkelte Kunder ligger.

Der var lang Arbejdstid den Gang. Man begyndte Klokken otte og skulde være færdig halv seks. Men Klokken blev ofte baade 6 og 7, før man kom hjem og skulde paa Handelsskole. Nu ligger det jo noget anderledes. Lønningskontoret klarede dengang af een Mand, i Dag er der fire.

Og alligevel var det paa sin Vis lettere den Gang, fordi der var saa meget mindre Papir. Det er ikke alene Restriktionerne og alt det Myndighederne forlanger, men naar en Virksomhed vokser, bliver det nødvendigt at føre langt større Statistik og skaffe sig Oversigt over det hele, ogsaa paa Papiret. Visse Ting som den Gang blev forsømt eller ikke gjort godt nok er nu blevet systematiseret. Mit besværligste Job var vel nok under Krigen at tage Vare paa Materialeforsyningen. Det kneb jo med baade det ene og det andet,

Kontorchef Henry Olsen.

men stort set lykkedes det jo at klare Vanskelighederne og sikre Leverancerne. De værste Hovedpiner havde vi i disse Aar med hele den Jungle af Forordninger og Restriktioner, man skulle finde ud af, men alligevel, naar man nu ser tilbage, saa har det — ogsaa for en Kontormand — været ganske overordentlig interessante Aar.

Allerbedst er det, naar man er blevet lidt ældre, og kan se paa det hele saadan lidt fra oven. Jeg personlig har det nu paa den Maade, at selv om det er dejligt at holde Ferie, saa længes jeg altid de sidste Par Dage efter at komme i Gang igen.

Repræsentant Carl Christensen.

ARBEJDET I MARKEN

Repræsentant *Carl Christensen* har været hos Nordsten i 36 Aar. Han blev knyttet til Fabrikken 1. Maj 1916 som Kontorelev, og efter at have gaaet hele Kontorrutinen igennem blev han som udlært knyttet til Ekspeditionen.

Underdirektør Anker Møller fik hurtigt Øjnene op for, hvilke Evner der boede i den unge Mand og det utvivlsomme Talent han havde for at tale med Kunderne. Som den kloge General Anker Møller er, besluttede han at gøre en stor Mand af ham – men huskede ogsaa den anden Del af Læresætningen: »gør det langsomt«. Det begyndte ganske stiltørdigt med, at Møller tog Carl Christensen med ud paa nogle af sine Rejser til Dyrskuer og paa Kundebesøg.

– Og Anker Møller var en god Læremester! Paa de første Rejser havde jeg ikke noget som helst andet at gøre, end at holde mig i Baggrunden. Oftest sad jeg i en Krog og lurede paa, hvad Møller sagde, og hvordan han snakkede med Folk. Jeg lærte mere af de Rejser og det Samvær, end man kan læse sig til gennem 10 Aar paa en Handelsskole. Den Kunst, som Møller ejer – mere end nogen anden – helt at gaa op i sit Arbejde, fuldt ud at være eet med de Maskiner, Fabrikken leverer, og saa hans Evne til at anslaa de rette Strengte hos de mest vidt forskellige Mennesker, han møder paa sin Vej – ja, den er misundelsesværdig!

Efterhaanden gled jeg jo lidt mere ind i Billedet, og nu da Anker Møller ikke mere selv tager saa meget ud til Kunderne eller Skuerne, er det blevet min Opgave at repræsentere Fabrikken. Det er vel nu omkring 25 Aar siden, at jeg saadan begyndte at handle for Alvor . . .

– Og der er blevet solgt et Par Tærskværker i den Tid?

– Aah–ja, baade Tærskværker og Saamaskiner og alt det andet.

– Hvormange tror De?

– Det har jeg aldrig prøvet at regne ud, men alene af Tærskværkerne er det mange, mange Tusind.

– Hvad er saa Aarsagen til, at Nordsten har faaet den Sukces, det vilde være Krukkeri at nægte, Fabrikken har haft?

– Jah, Aarsagen! Først og fremmest den gode Kvalitet, og saa den Overbevisning, som maalt bevidst er blevet oparbejdet hos Landmændene, at vi slipper ikke en Maskine af Syne, fordi den er solgt. Princippet er at følge Maskinerne gennem en udstrakt Service og ved Eftersyn foretage et rent Studium af, hvordan de nu ogsaa fungerer. Fabrikkens Ingeniører følger med baade i Kritik og Ros af deres Maskiner. Det er nemlig ikke ligegyldigt, hvordan en Maskine ser ud eller er indrettet. Der skal noget særligt til for bestemte Forhold. En Maskine som fungerer glimrende paa Lolland kan virke mindre godt i Jylland. Det kommer an paa mangfoldige Ting. Specielle Typer egner sig bedre for det ene Formaal end det andet. Og netop gennem Kritikken og Rosen finder Ingeniørerne Vejen frem til den stadige Forbedring.

– Og synes De saa Hr. Carl Christensen, at De har haft Glæde af Arbejdet?

– Ja, De kan tro, jeg er glad ved min Gerning! Den er jo baade skiftende og levende. Man træffer mange nye Mennesker, baade blandt dem der har haft vore Maskiner før og dem som køber dem, fordi de har hørt godt om Nordsten. Man kommer ud mellem Folk og hører nye interessante Synspunkter og indhøster nye Erfaringer. Selvfølgelig, vore Forhandlere rundt i Landet er stadig de samme, og dem er vi glade for at møde Aar efter Aar, men det stedse skiftende, Mødet med helt nye Mennesker er alligevel det, der giver Arbejdet

sin ganske særlige Tilløkkelse. Ogsaa fordi der skal og maa være et vist Tillidsforhold overfor de Folk, der kommer og spørger os til Raads med Hensyn til Maskiner. Nok er det vigtigt at *sælge*, men det er nu af endnu større Betydning at kunne *bevare Tilliden* til Nordsten. Jeg har været ude for at fraraade Folk at købe en bestemt Maskine, som de ellers var interesseret i. Jeg kan nævne et Eksempel: Der kom et Tærskeselskab til os sidste Aar og vilde købe et stort Værk, men de var alt for faa, og jeg kunde se, det vilde blive dem for dyrt. De vilde komme til at fortryde Handelen. Jeg gav dem det Raad at klare sig med en mindre og billigere Type, og de er nu ovenud tilfredse.

OVERINGENIØREN

Jørgen Hedegaard Hovn er Vendelbo og en af de yngre, men betroede Kræfter i Nordstens Fabrik. Han er født i 1915 og opvokset paa Landet. Tog Realeksamen 1931 fra Skolen i Aabybro, fortsatte Skolegangen i Hjørring og tog Studentereksamen 1934. Kom saa til København som Polytekniker. Blev Civilingeniør i Januar 1941 og knyttedes til Danmarks tekniske Højskole som Assistent i Maskinlære hos Professor A. R. Holm. Kun et halvt Aars Tid senere tog han imidlertid imod et Tilbud fra Nordsten og begyndte sit Arbejde her i Sommeren 1941. Arbejdet faldt til at begynde med i al Væsentlighed indenfor Projekteringen og Arbejdstilrettelæggelsen. Han gjorde de vanskelige Krigsaaer med og udnævntes paa Fabrikkens 70 Aars Fødselsdag i 1947 til Overingeniør.

Naar man hidtil mest har talt med de ældre indenfor Virksomheden, er det ganske interessant at høre den yngre Mands Syn paa Arbejdsprincipperne og bemærke, i hvor høj Grad de falder sammen med ældre Generationers Erfaringer. Paa det samme Spørgsmaal, som stilledes til forskellige andre:

– Hvorfor har nu netop Nordstens Maskiner vundet saa godt et Ry, svarede Overingeniøren:

– For at man stadig skal kunne hævde sig i Konkurrencen og tilbyde Kunderne virkelig gode Maskiner, som de kan være tjent med, er det nødvendigt at se dem i Funktion og følge dem ud hos Landmanden. Det er her Kontakten med Kunden opnaas. Man hører hans Kritik, lytter til hans Ønsker og bruger sine Øjne i en aldrig standset Jagt efter Mulighed for Forbedring af Konstruktionerne. Det kunde en Gang imellem være fristende at nøjes med at tale med Kunden, naar han kommer paa Kontoret, og saa iøvrigt slaa sig til Taals med, at Maskinerne er saa vel gennemtænkt og konstrueret, at vi simpelthen ikke kan lave dem bedre, men det har nu altid sin Værdi at se paa Tingene, mens de er i Arbejde, og finde ud af de specielle Forhold, der maaske

Overingeniør Jørgen Hedegaard Hovn.

i det enkelte Tilfælde virkelig giver Baggrund for Kritikken eller – hvad der selvfølgelig er det morsomste, – at kunne vise Kunden, at der ikke er noget i Vejen med Maskinen, men derimod med Betjeningen af den.

Et lille, mere muntert Eksempel paa, at det ikke gaar an bare at tale med Kunden paa Kontoret, men at den personlige Kontakt spiller sin store Rolle kunde maaske have sin Interesse. Vi har jo en Saamaskine, som vi er ganske særlig glad for. Den hedder *Ceres*. Der findes baade nye »Ceres« og ældre »Ceres«, og i den korte Saaperiode maa de udføre den betroede og vigtige Opgave at fordele Sæden jævnt over Markerne. Ikke for meget og ikke for lidt. Præcisionen er afgørende, og netop den har givet »Ceres« sit Ry.

Derfor stod vi lidt tvivlende, da en Kunde for nogle Aar siden klagede over,

at hans nye »Ceres« saae for meget i Markerne. Det drejede sig om ikke mindre end 30 pct., saa han fik altid for lidt Sæd. Vi bad ham ringe næste Gang, han skulde saa, og han meddelte os da, hvordan Maskinen blev indsaet. Det gjaldt Frø. Vægten af Frøet fra Drejeproven blev opgivet os, og vi kunde saa meddele, hvordan Gearindstillingen skulde være, for at han kunde opnaa den ønskede Udsaaemængde. Det var en Lørdag Morgen, og Landmanden drog glad i Marken, – men ogsaa denne Gang blev der for lidt Frø! Man løb tom ud paa Eftermiddagen, og da Købmanden havde lukket, maatte der ventes med at saa færdig til Mandag. Det var ikke lutter blide Ord, som blev sagt ved næste Opringning til Fabrikken.

Naturligvis endte det med, at vi tog ud hos ham for at komme til Bunds i Problemet. Intet tydede paa, at Manden ikke selv havde draget Omsorg nok, der var Orden overalt, fejtet og rent paa Loen, Maskinen var velsmurt og et Eftersyn viste, at den var helt i Orden. Vi bad saa Landmanden om at indsaa Maskinen, nøjagtigt som han plejede. Han indstillede Bundklapperne rigtigt, aabnede Skodderne og drejede jævnt og roligt Prøven ud. Vor Mors fine Køkenvægt, der ogsaa saa ud til at være i Orden, kom nu frem, og Prøven blev vejtet. Paa dette Punkt var det, at vi greb ind. Vi havde nemlig været saa forsynlige at tage vor egen Vægt med. At Kunden blev noget forbausset, da der viste sig netop 30 pct. Difference paa Vægtene, behøver man næppe at fremhæve!

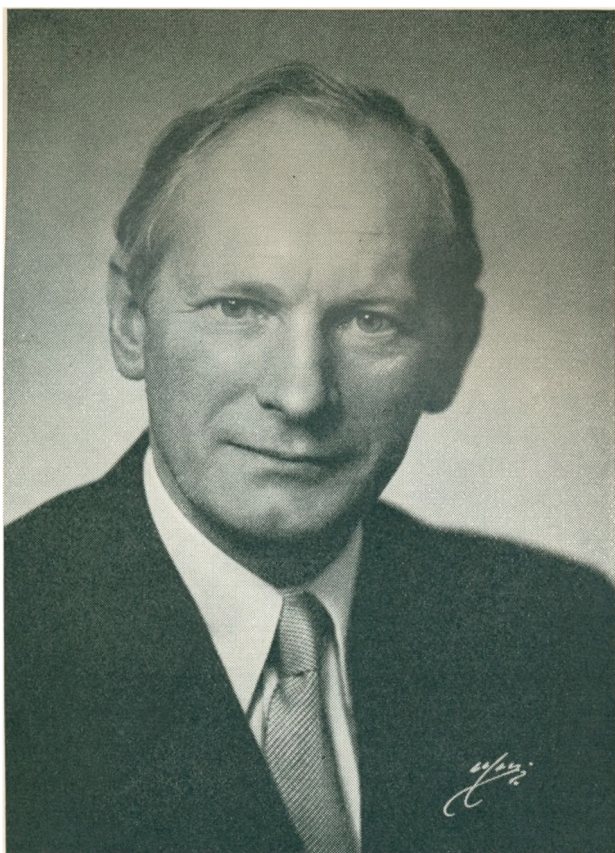
Da vi lidt efter sad ved Kaffebordet og morede os over Tilfældet, sagde Fruen, som hørte Historien:

– Ih, du forbarmende, saa kan jeg bedre forstaa, hvorfor mine hjemmebagte Kager altid bliver saa store. 30 pct. for store!

En anden *Vægt*, og ikke en anden Saamaskine blev Resultatet!

HOLGER M. KISLING

Kun 22 Aar gammel og dog cand. polyt.! Det var lidt af en Rekord, at en saa ung Mand tog sin Afgangseksamen fra Læreanstalten. Endda en god Eksamen. Man ventede sig en hel Del af den unge Kisling, men selvom han altid havde haft Lyst til Eksperimenter og var et stort Stykke af en Videnskabsmand, nærrede han selv ikke ringeste Tvivl om, at et rent praktisk Arbejde var hans Fremtidsmaal. I Mellemtimerne paa Læreanstaltens Frokoststue drøftede de unge hyppigt Fremtiden. Nogle vilde rejse ud, andre gaa den raadgivende Ingeniørs Vej fremover. De fleste havde end ikke rigtig klart sat sig noget Maal udover at faa Eksamen – men for Kisling var Fremtidsdrømmen »en Fabrik« som Virkefelt. Først skulde Soldatertjenesten overstaaes, og – ja saa fandt man vel et eller andet. En af Kislings gode Venner, den nuværende

Underdirektør Holger M. Kisling

Direktør for Jernstøberiet i Frederikshavn, *Aage Laursen*, hvis Alpha-Skibsmotorer dunker deres støtte Gang over Havene i mangfoldige Fartøjer, var den Gang Leder af Tegnestuen hos Nordsten. Han raadede Kisling til at tage derop, – det var maaske netop noget, der egnede sig for ham. Kisling rejste til Hillerød og havde en Samtale med Fabrikejer Nordsten. De drøftede i Fællesskab de Moderniserings- og Rationaliseringsplaner, som Virksomhedens Vækst gjorde det nødvendigt forholdsvis snart at realisere, og Samtalen endte med, at Kisling knyttedes til Virksomheden som Driftsingeniør. Her fandt han det Virkefelt, han havde søgt, her gjorde han sig til eet med de Moderniseringsplaner, som i saa høj Grad havde taget hans levende Fantasi fangen. Ingeniør Kisling hylder det gamle Princip: »Gerningen taler for sig selv«.

Derfor ejheller noget Interview, men kun nogle Betragtninger bygget paa andres Udsagn og egne Iagttagelser.

Holger Kisling skal ses paa Arbejdspladsen. Ikke paa et Kontor. Vel har han sine Reoler og Mapper, og vel er han i Stand til hurtigt at finde frem til enhver af de Tegninger af Maskintyper eller Nybygninger, ved hvis Tilblivelse han i saa høj Grad har medvirket, – men sjældent dvæler han længe blandt Bøger og Tegninger. Det er selve Fabrikkens Liv, Maskinerne, Folkene, de nye Opgaver, der først og fremmest har hans Interesse. Begreber som fast Arbejdstid, Søn- og Helligdage, Fritidens Ukrænkelighed o. s. v. ligger Kisling saare fjernt. Han kan *lide* Maskiner. Ynder selv at staa ved een af de Presser eller Værktøjsmaskiner, hvor han af andre forlanger en vis Sum af Arbejde udført. Mangen Søndag har han tilbragt paa Fabrikken netop ved en Maskine for selv at prøve den igennem og ved egne Erfaringer naa frem f. Eks. til at sætte en Akkord saa retfærdigt som muligt.

Ganske specielt de tekniske Nyheder, der kommer frem, har altid haft Ingeniør Kislings levende og vaagne Interesse. Han har gennem Aarene fulgt det Princip at forelægge Fabrikkens Værkførere, hele den Stab af prøvede og betroede Folk, hvis Indsats ikke kan værdsættes højt nok, de Ideer og nye Opgaver, han finder egnet til at tage op. Som f. Eks. da den elektriske Svejsning kom frem. Kisling mente, at det baade vilde være rationelt og arbejdsbesparende at indføre Svejsningen ved Fabrikationen af Radsaamaskiner og Halm-presser, og han satte nogle af Fabrikkens dygtige Folk i Gang med Forsøg.

Kisling er Ideernes og Projekternes Mand og holder stædigt fast ved en Ting, hvis han mener, den er *rigtig*. Har han lagt en Linie, forlader han den nødtigt og hans Glæde og Begejstring er stor, hvis det sluttelig viser sig, at hans Ide *var* rigtig og giver det ventede gode Resultat. Der findes den Ingeniørtype, som med nogen Overlegenhed ser paa Begrebet *Haandværk*. Hos Kisling: *Tværtimod!* Han er i Stand til virkelig at fryde sig over et smukt Stykke Haandværk, og modsat ærgre sig gul og blaa over noget Fusk, som da f. Eks. under een af de mangfoldige Ombygninger og Udvidelser hos Nordsten en Murer havde været uheldig med en Mur, – det endte da ogsaa med, at den maatte rives ned og bygges op igen. Det Samarbejde, der nu gennem mange Aar har bestaaet mellem Driftsingeniøren, som blev Underdirektør, og Fabrikejeren, der stadig er med i den daglige Ledelse, har baaret rig Frugt. Og naar man i Dag staar meget nær de afsluttende Arbejder i det Rationaliserings- og Udbygningsprogram, der blev drøftet mellem Fabrikejer Nordsten og den unge pladssøgende Ingeniør ved deres første Møde i 1924, vil næppe nogen se paa det opnaaede Resultat og de Fremtidsmuligheder dette indebærer med større Glæde end netop Holger Kisling.

Ældst i Gaarde blandt Lederne paa Nordstens Fabrik er *Anker Møller*. Han og Nordsten hører sammen siden Grundlovsdagen 1906.

Møller begyndte sit Arbejde i Firmaets Bogholderi, – hele Kontorpersonalet var dengang kun tre Mand, saa der var nok at bestille fra Kl. 8 om Morgenen til ved 7-Tiden om Aftenen. Men Møller er nu ikke umiddelbart det, man forstaar ved en Bogholdertype, – der gik da ogsaa kun et Par Aar, før han begyndte at rejse ud. Og sidenhen har hans utrættelige Virke delt sig saa nogenlunde ligeligt mellem Overblikket over Bøgerne derhjemme paa Kontoret og Rejserne ud til Kunderne.

Som tidligere fremhævet: Møller bør ses *i Aktion*. Helst paa et Dyrskue! Hans karakteristiske Figur, den kraftige, joviale Skikkelse, det særprægede Ansigt med Patriark-Skægget gør ham til en *Type*. En af dem man er glad ved at møde. Mon nogen Dyrskuegæst er mere kendt end Anker Møller? Der findes ikke den Egn i Danmark, han ikke har berejst, – og overalt hvor han dukker op kommer der Fart over Feltet. Selv graahærdede Bønders ellers urokkelige Ansigter lyser op i genkendende Smil, naar Møller toner frem i Landskabet. Saa ved man, at der ikke er langt til en rask Replik eller en munter Historie. Han ejer den lykkelige Evne at kunne omgaas Mennesker, at vinde Venner. Og Anker Møller har med aldrig svigtende Loyalitet knyttet disse Venskaber ikke blot for sig selv, men for NORDSTEN. Han er ingenlunde af den Type, der tager sig selv unødigt højtidelig; tværtimod fortæller han med Lune Smaatræk om gamle Tidens Rejseliv, og hvordan han gjorde sine første Erfaringer.

– Se, jeg var jo meget optaget af, at jeg nu skulde ud og *handle*. Den første Rejse gik til Tureby til et Tærskværksmøde; og jeg havde selvfølgelig forberedt mig efter bedste Evne og mente, at jeg var kapabel til at beskrive et Tærskværk fra Ende til anden. Jeg kom ogsaa vel afsted, vi var adskillige, der skulde til det Møde i Tureby, og vi fik en l'Hombre i Toget . . . jeg vandt til Billetten, men det var ogsaa det hele, jeg fik ud af den Rejse! Al min majsommeligt samlede Saglighed var der ingen Brug for, jeg opdagede at en anden Teknik var nødvendig, – men for denne Gang var alt ødelagt; en anden løb med Forretningen.

Næste Gang gik det bedre. Da lagde jeg mere Vægt paa almindelig Underholdning – saadan med at fortælle Historier og lave Karikaturtegninger. Og det varede for Resten ikke saa længe, før jeg kendte Melodien.

Der var paa den Tid mange Tærskeselskaber, men efterhaanden groede en Stemning op for at faa *eget* Tærskværk. Først kom Vindmotorerne frem i

Jylland og derefter de smaa Petroleumsmotorer, som installeredes hos Bønderne. Disse Motoranlæg anvendtes jo til Tærskværker, Kværne, Hakkelsesmaskiner og andre af de Varer, vi fabrikerede. Vi fik solgt slet ikke saa faa Anlæg af den Art over hele Landet, men rigtig Fart i Salget kom der først i Tiden fra 1909–1910 og fremefter, da de smaa og store Landelektricitetsværker dukkede op. Mit Arbejde faldt i denne Tid navnlig i Jylland, hvor det lykkedes mig at faa samlet en Række Forhandlere.

Selvfølgelig var det en Fordel for mig, at jeg kom med en Vare, som havde Ry. Nordsten's Maskiner var velrenommerede – og med Rette. Det konstateres forøvrigt bedst ved, at der endnu den Dag i Dag rundt om i Danmark fungerer mange Tærskværker, som er leveret fra Fabrikken i Aarene 1908, 1909 og 1910. Vi bevarer ogsaa stadigvæk Samarbejdet med adskillige af de Forhandlere, der var med allerede fra dengang, f. Eks. Forhandleren i Aarhus, Fabrikant *Lyngfeldt*.

Rejseteknikken *var* jo unægtelig en noget anden end nu, hvor man kører rundt i Bil. Vi maatte trampe paa Cykel fra Gaard til Gaard, eller vi kørte med Gig. Jeg husker engang, da Lyngfeldt og jeg kørte ud Kl. 8 om Morgenen paa Cykel, det var en Tur paa 18–20 km, før vi traf den Mand, som vi regnede med skulde købe en Halmpresse. Vi prækede for ham lige til Middag og stod ude i Laden hele Tiden; saa kom der omsider Bud ud, at Maden var klar.

– A ska' komm', svarede han.

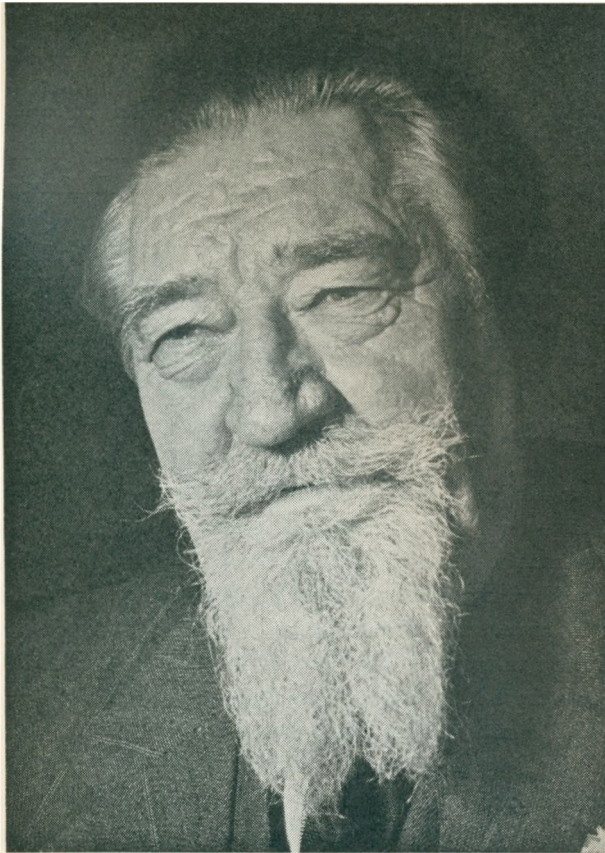
Vi gik med derind ad, men kom nu ikke længere end til Trappen, saa tog vi fat igen og forhandlede videre. Paany kom der Bud ud om Maden. Senere, da det var blevet Kaffetid, meldtes ogsaa om Kaffe, – og da det endelig blev Aftensmadstid mente han, at det vel nok var bedst, vi kom med ind i Stuen, hvis der da skulde *skrives* noget.

– Næh, lad os endelig ikke gøre Ulejlighed, sagde jeg.

Slutsedlen blev skrevet paa Trappestenen, og omsider fik Manden altsaa sin Mad.

For os andre gik det rask med at komme tilbage til Aarhus, og i den første Beværtning, vi kom til, gik vi ombord i en Bøf. Manden har sin Presse endnu – mere end 40 Aar efter! Den Slags Eksempler paa Maskinernes Godhed giver Reklame.

Jeg havde stor Glæde af at rejse for Nordsten, og navnlig var det en Oplevelse at komme til de jyske Ungskuer, hvor der altid var god Omsætning. Den jyske Bonde har Handelslyst naar han kommer til Ungskue, og netop derfor er Konkurrencen her særlig stærk. Ja, der kunde fortælles mange morsomme Træk fra disse Handelens Aar. Jeg glemmer aldrig en pudsig Historie, da Repræsentanter for fire forskellige Fabrikker mødte op paa en Landsby-

Underdirektør Anker Møller.

kro for at træffe et Tærskeselskab. Vi kom lidt over Middag, og det var saa Meningen at vi skulde lukkes ind en efter en, og saa skulde man se paa de forskellige Tilbud, efter at Tærskeselskabets Deltagere var blevet færdig med deres Mad.

Jeg havde ved lidt Lodder og Trisseværk faaet ordnet det saadan, at jeg var den, der kom først ind. Vi talte sammen en Timestid, og da de saa begyndte at rykke lidt i Stolene og snakke om, at man skulde maaske ogsaa se paa, hvad de andre havde, saa mente jeg at der jo nok kunde blive Tid til at drikke en Kaffe-punch sammen. Og saa kom Pigen ind med en Omgang. Den ene blev til to og tre – og efter endnu et Par Timer, uden at der var nogen Afgørelse, bankede det paa Døren. En af Konkurrenterne stak Hovedet indenfor. Men

Opvartningsjomfruen havde i Mellemtiden været der med endnu et Par Omgange, – og vi snakkede videre! Dog ikke om Tærskværk hele Tiden. Saadan gik det, til vi skulde have Aftensmad – og bagefter fortsattes med Kaffepuncher. Da det efterhaanden var blevet henunder Midnat, var Konkurrenterne taget afsted, og jeg fik Slutsedlen med hjem. Fabrikant Nordsten beklagede sig ikke over Regnskabsbilaget paa ialt 162 Kaffepuncher. Ja, det var dengang!

Iøvrigt var der et fortræffeligt Sammenhold mellem de forskellige Rejsende og Konkurrenter, den ene Gang gik Ordren til ét Selskab og en anden Gang til et andet, – det gav jo netop Sporten i Arbejdet. Ind imellem fandt vi paa mange sjove Ting; Rejsende fra de Dage vil sikkert mindes »Buffalo«-Foreningen, der gik Ry af den viden om. Vi excellerede nærmest i det, Englænderne kalder *practical jokes* og kunde altid finde en eller anden Syndebuk, som Løjerne gik ud over.

Nu er Salgsteknikken jo *noget* anderledes, men Grundprincippet stadig det samme: Kvalitet – og Tillidsforhold til Kunderne.

– Naar man som De, Anker Møller, kan se tilbage over snart 50 Aars Virksomhed hos Nordsten, saa er det vel dog ikke lutter lyse Minder? Der maa formentlig ogsaa have været Vanskeligheder ind imellem?

– Lyst og mørkt veksler jo. Efter den første Krig var der god Fart i Salget, men da vi naaede frem i Tyverne vendte Bøtten, og det var umuligt at stampe Ordreerne op. Vi maatte slaas med Dumpingspriser og Krisetid. Der *var* Vanskeligheder og Besvær, – men vi holdt dem Stangen, selvom det af og til kunde gaa haardt paa. Ingeniørens ihærdige og kloge Dispositioner gennem hele den Periode holdt Humøret og Fabrikken oppe til Forholdene bedredes. Saa kom igen nogle gode Aar, men i 30'erne under Landbrugskrisen var der paany Vanskeligheder. Man er tilbøjelig til at bedømme Landmænd forkert og tro, at de kun følger hævdvundne Sædvaner; men det er en Kendsgerning, at Landmændene reagerer meget kraftigt og hurtigt, – og min Erfaring er, at ydre Begivenheder, der betyder Vanskeligheder, altid indvirker først i Jylland.

– Kan De fortælle lidt om de senere Aar, Hr. Anker Møller?

– Perioden efter Krisen i 30erne var præget af Landmændenes Lyst til at faa Skub i Mekaniseringen. Vi fik Brug for større Maskiner og for nye Bygninger. Men saa kom jo den anden Verdenskrig, hvor vi maatte slaas med Materialebesvær og mange andre Ting. Tænk engang, hvad det betyder for en Fabrik som Nordsten, hvis der udbryder en Mund- og Klovesyge-Epidemi, som betyder Tab for Landmanden, eller et Aar bringer en daarlig Høst? Alt saadan noget maa der regnes med i Dispositionerne. I 1945, hvor Efterkrigs-

Fra Jubilæumsdyrskuet 1952.

virkningerne føltes stærkt, blev der ikke lavet ret meget og ikke solgt noget videre, – men heldigvis blev Aarene herefter, da Landbruget fik de store Fortjenester, igen fremadgaaende for Salg og Fabrikation, saa vi nu i Jubilæumsaaret 1952 har den Glæde at kunne vente os den største Omsætning, Fabrikken har haft i hele sin Historie.

– Ja, slutter Anker Møller, det var et Slags Tilbageblik. Nu har jeg jo saadan siddet og fortalt løst og fast, og maaske har jeg dvælet lovlig meget ved *Jylland*. Men jeg har nu ogsaa god Grund til at omtale den fortræffelige Repræsentation, vi har i andre Dele af Landet. For *Fyns* Vedkommende fik jeg i 1927 et Arrangement med det største, fynske Firma, og Salget dér er af meget stor Betydning for vor Fabrik. Paa *Sjælland, Lolland-Falster* og *Bornholm* er der ogsaa udbygget en god Organisation, vi har idag den Glæde at staa med en baade trofast og energisk Forhandlerstab.

– Nu har De jo i en Aarrække været Underdirektør, Hr. *Anker Møller*. Tænker De saa smaat paa at lægge op?

– Jeg mangler jo knap fire Aar, før jeg kan holde 50 Aars Jubilæum hos Nordsten, og det vil jeg gerne opleve. Jeg kan godt sige, at det har været en dejlig Tid, – der er nu noget ganske særligt i dette at se Tingene gro og en Virksomhed folde sig ud i Blomstring.

— — —

Anker Møller har efterhaanden talt sig varm, – man mærker, at det Arbejde og den Gerning, han i Samtalens Løb har dvælet ved, staar hans Hjerter nær.

Denne Livskunstner, af hvem mange Mennesker kunde lære meget, har med Aarenes Ret nu Lov til lidt mere filosofisk at se tilbage paa den Tid, da han selv som en Stormvind fór over Landet og efterlod sig varige Minder i Form

af Tærskværker, Radsaamaskiner og andre af de Hjælpemidler, der kom Landbruget til Nytte. Møller er paa mange Felter et Naturtalent: Pennen falder ham let i Haanden, han har ubestridelige kunstneriske Evner, har tegnet adskillige af Fabrikkens Varemærker og illustreret tidligere Kataloger. Men af størst Betydning har været hans Evne til at vinde Venner, hans Trofasthed og overfor Nordsten aldrig svigtende Loyalitet.

Der fortælles en Historie om Nordsten senior, med hvem Anker Møller arbejdede sammen i mange Aar. Ogsaa han rejste af og til ud og var en altid kærkommen Gæst paa Dyrskuerne, – kun var Landboerne lidt ængstelige for at komme til at sidde ved Siden af ham ved Dyrskuefrokosten! Det sagdes nemlig, og maaske ikke helt med Urette, at han aldrig rejste sig fra en Dyrskuefrokost uden at have solgt et Tærskværk til Sidemanden til højre og en Saamaskine eller en Kværn til ham til venstre. Eller omvendt!

Maaske har det mangetungede *fama* overdrevet, – det gaar jo saadan, at de store Mænd bliver sagnomspundne. At Anker Møller til sin Tid vil blive en Sagnfigur, om hvem der fortælles de mærkværdigste og muntreste Historier er hævet over al Tvivl.

Men lykkeligvis er han endnu den Dag idag *for* Fabrikken og *paa* Fabrikken spillevende og reel Virkelighed.

MILTON NORDSTEN

Paa det Gruppemaleri af samtlige Arbejdere og Funktionærer ved Nordstens Fabrik, der findes gengivet Side 18, ser man en ældre Mand med en 5–6 Aars Dreng ved sin Side. Det er Fader og Søn. *Grundlæggeren* og *Arvtageren*. Man kunne fristes til om Milton Nordsten i Stedet at anvende Ordet: *Opbyggeren*.

Han staar paa Billedet ved sin Faders Side – og han voksede op med den Fabrik, der var Faderens Værk. Fabrikken blev hans Liv, hans Forpligtelse, – men den er i Dag i højeste Grad ogsaa hans eget Værk. Læserne af dette Skrift vil have faaet Indtryk af, hvor stærk en Personlighed og hvor oprindelig en Naturbegavelse, Grundlæggeren af Virksomheden var. Skovens store Træer kaster dybe Skygger – og hyppigt kan det blive en ung Mands Lod at komme til at staa i Skygge af en Faders Position. Men sjældent er set et saa harmonisk Forhold mellem Fader og Søn som i Tilfældet Nordsten.

Utvivlsomt var Nordsten senior lykkelig den Majdag i 1883, da Sønnen Milton blev født. Er det ikke helt naturligt for en Far, som har opbygget en Virksomhed af Format, set det gro af sine Hænder, set sine Ideer bære Frugt, at han glædes ved Bevidstheden om, at Slægtslinien fortsættes fremover, at en Søn engang kan tage Haand med i det, der var hans.

Fabrikejer Milton Nordsten.

Familien Nordsten boede i selve den gamle Fabrik. Lejligheden laa med Stuerne ud mod Slotsgade og en hel Række Værelser ned langs Gaarden. Naar Milton Nordsten legede i Haven mod den nuværende *Nordstenvej* – saa var det ikke blot Søstrene *Nico's* og *Dagmar's* Stemmer han hørte, men Legens Akkompagnement var Klangen af Hammer mod Ambolt, Maskiners Snurren og Rundsavens Hvin fra Snedkeriet. Naar Fabriksfløjten lød, var det ogsaa for Børnene Signal til Maaltid. De levede med Fabrikken.

Skolegang fulgte, Ungdomsaaar, Studier, Rejser. Altid tog Faderen ham med. Gav ham ikke alene det teoretiske Studium paa den Polytekniske Læreanstalt, men i Samtaler og under Vandringerne Fabrikken rundt, paa Rejserne til Udlandet, Udstillingsbesøg og praktiske Studier ogsaa Summen af sin egen

Fabriker Nordsten lynskudt med en Kunde paa Bellahej.

rige Livserfaring. Og da Milton Nordsten i 1908 var blevet cand. polyt. traadte han straks ind som aktiv Medarbejder i Fabrikken, hvor han iøvrigt ogsaa som polyteknisk Studerende havde faaet sin praktiske Uddannelse.

Gennem 10 Aar var han sin Fars nærmeste Medarbejder og forberedte den Udbygning og Modernisering, der har muliggjort, at *Nordsten, Hillerød* nu staaer som den industrielle Storvirksomhed.

Allerede tidligt havde ogsaa andre Bud efter Nordsten. *Foreningen af danske Landbrugsmaskinfabrikanter* valgte ham ind i sin Bestyrelse og siden 1933 har han været denne Organisations Formand. Endvidere er han Næstformand for *Foreningen af danske Jernstøberier* og Formand for *Hillerød Industri- og Haandværkerforening*.

En af hans Bestyrelseskolleger gennem godt og vel 25 Aar – en Konkurrent, der samtidig maa karakteriseres som en Ven, i hvert Fald en af de Industri-mænd i dette Land, der kender Milton Nordsten bedst – fremhæver som hans fornemste Egenskaber, Evnen til at knytte gode Folk til Virksomheden, hans rolige og behagelige Fremtræden og de gennemreelle Karakteregenskaber, der har gjort ham ikke blot til den gode Arbejdsgiver, men ogsaa til det naturlige

Samlingspunkt i det store og almennyttige Arbejde, der nu gennem mange Aar har været udført af Foreningen af danske Landbrugsmaskinfabrikanter.

– Og, tilføjer Kollegaen med et stilfærdigt Smil, vi maa jo indrømme, at han har fortjent sit Ridderkors, ikke alene paa Grund af det Arbejde, han har udført i Foreningens Tjeneste, men fordi netop vi Konkurrenter maa medgive, at han paa sin Fabrik fremstiller Maskiner, der i deres Art er blandt de bedste i Danmark. Som sin Far arbejder han efter Princippet: Altid paa Toppen, – og kommer man rundt paa de store Udstillinger og paa Ungskuerne, ja, saa er der to Ting man ser efter – Dyrene paa Fløjen – og blandt Maskinudstillingerne: *Nordsten*. Som Regel en af de smukkeste.

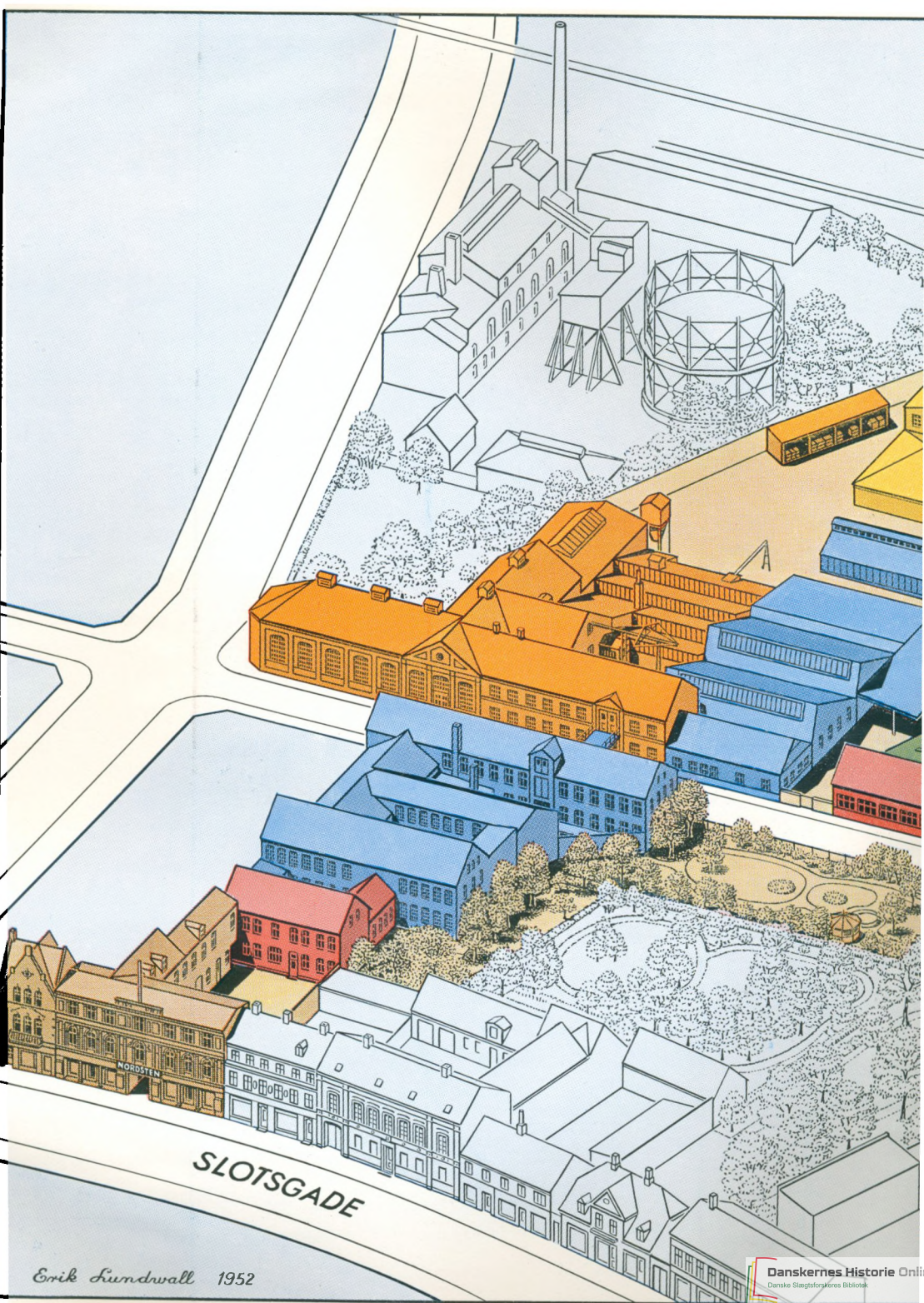

Fra Nordstens Stand paa Bellahøj.

75 Aar

Set med Historiens Maal er dette kun et ringe Spand af Tid. Men naar *NORDSTEN* har ønsket ved Mærkedagen at fæstne nogle Træk af sin Udviklingshistorie til Papiret og sende dette Skrift til Venner og Forretningsforbindelser, er det udfra en Fornemmelse af, at netop denne Tidsperiode rummer Karakteristika, der kan have almen Interesse. Den hastige Opvækst, der fra en beskedne Begyndelse har ført Fabrikken frem til den nuværende Position, falder sammen med Intensiveringen af det danske Landbrugs Driftsformer og hele den industrielle Udvikling i vort Land. Den har været betinget af et Tillidsforhold mellem Aftagere og Leverandører, mellem Fabrikslédelse og Medarbejdere. En Tillid, for hvilken der er Grund til at takke, – og som man ønsker at bevare ud i Fremtiden. Det har været Virksomhedens bærende Princip at forene det gamle danske Haandværks bedste Traditioner med den Billiggørelse og endnu højere Kvalitet, en moderne, gennemrationaliseret Driftsform betyder. Dansk Landbrug har gennem den svundne Tid mangedoblet det Udbytte, der hentes hjem fra Mark og Ager, – Industriens Forpligtelse bliver det ogsaa fremover at sikre Landmanden de Hjælpemidler, de Maskiner, der betjener ham sikkert og støt, letter fordums tunge Slid og gør det muligt at følge med i Tidens Tempo.

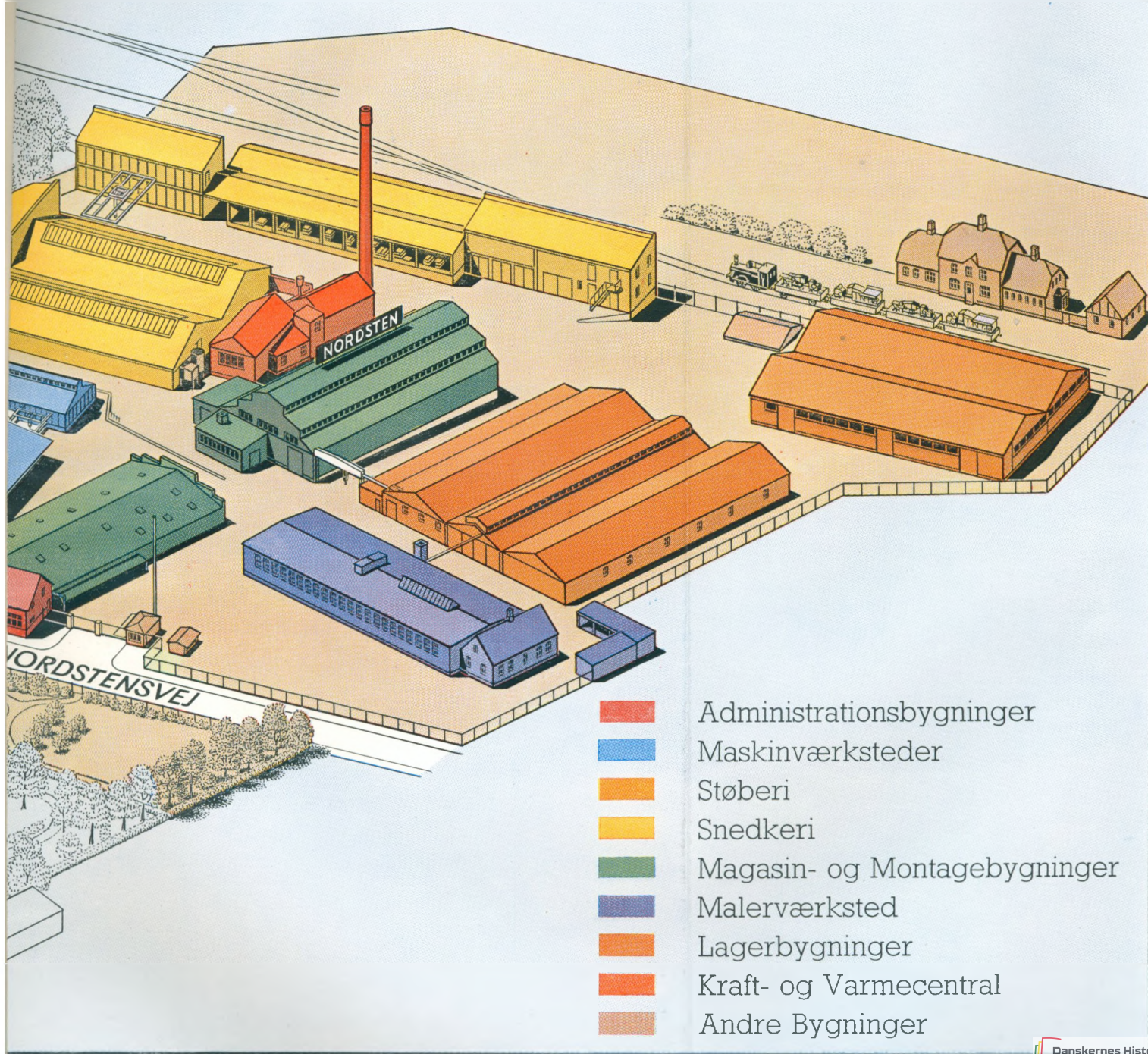
Ved sit Jubilæum staar *Nordsten* som Hillerøds største Arbejdsplads, en Virksomhed, der giver Brødet til Hundreder af Familier. Og udover det ganske Land arbejder Nordstens Maskiner. Kredsløbet, – Bonden som henter Kornet i Lade, Maskinerne der sættes ind ved Saaning og Tærskning og efterhaanden overtager flere og flere af Arbejdets Byrder, – et Samspil af Kræfter, som giver gode Løfter for fremtidig Vækst.

SLOTSGADE

Erik Lundvall 1952

1877 - NORDSTEN - HILLERØD - 1952

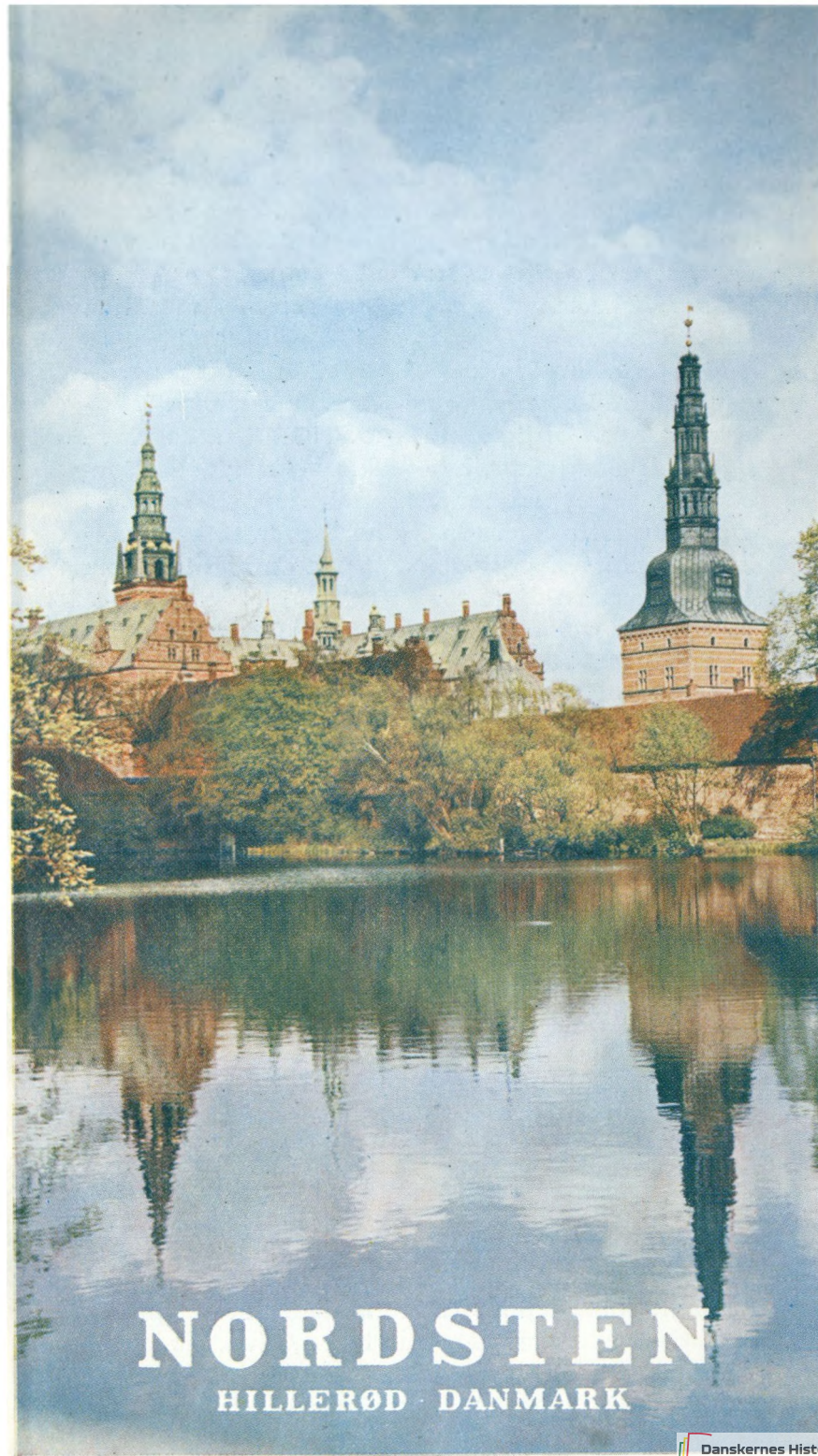
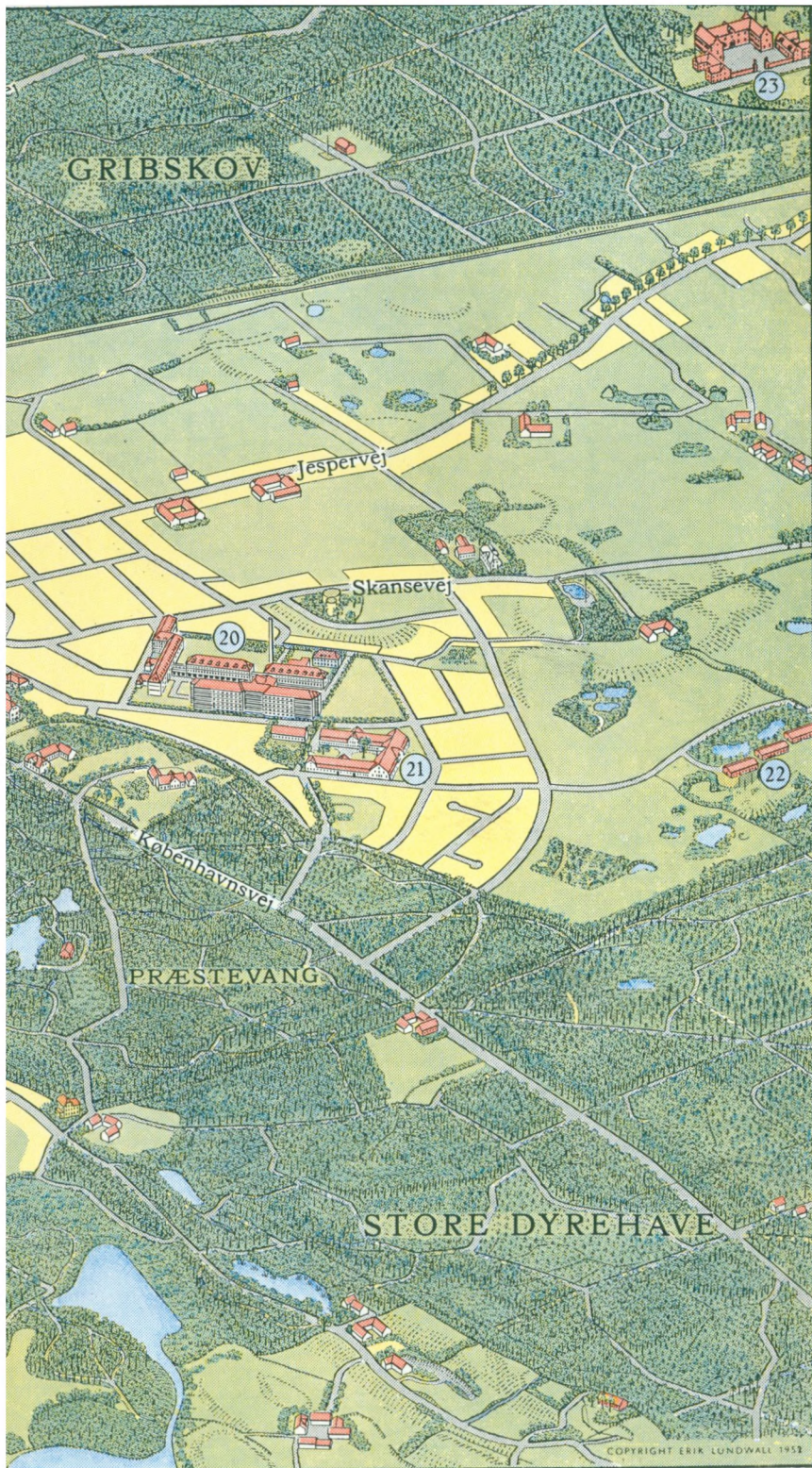

**UDSENDT AF NORDSTEN
I ANLEDNING AF 75 AARS JUBILÆET**

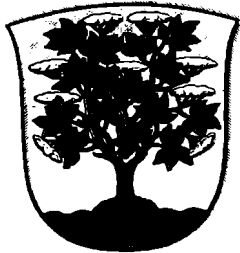
31. Oktober 1952

Redaktion SVEND CARSTENSEN

**Oplaget er paa 3000 Eksemplarer. - Bogtryk-
og Bogbinderarbejdet er udført i J. H. Schultz
Universitetsbogtrykkeri A/S, og den benyttede
Skrift er Monotype-Baskerville. - Københavns
Klichéfabrik har fremstillet Klicheerne, og
Papiret 6125 er fra De forenede Papirfabrikker.**

HILLERØD og Omegn

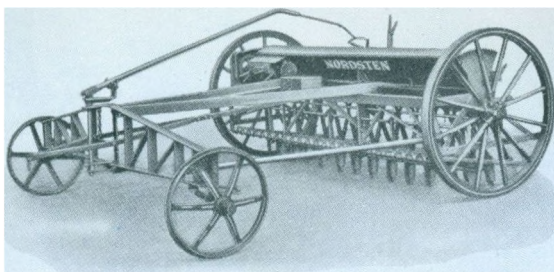
HILLERØD

- 1 Frederiksborg Slot
- 2 Badstuen
- 3 Folkemuseet
- 4 Statskolen
- 5 Mærke Skole
- 6 Frederiksborg Byskole
- 7 **NORDSTEN**
- 8 Andelslagteri
- 9 Dyrskueplads
- 10 Hillerød Stadion
- 11 Slotsognets Stadion
- 12 Grundtvigs Højskole
- 13 Nyhuse Skole
- 14 Missionshøjskole
- 15 Strødem
- 16 Sophienborg
- 17 Trollesminde
- 18 Statens Forsøgemejeri
- 19 Faurholm
- 20 Centralsygehuset
- 21 Vandrehjem
- 22 Nordisk Lejrskole
- 23 Egelund

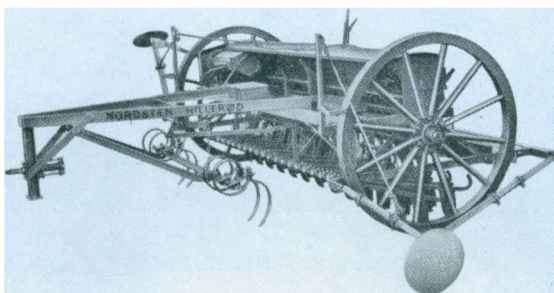

FREDERIKSBORG
SLOTSSOGN

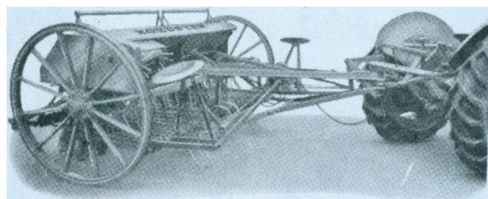

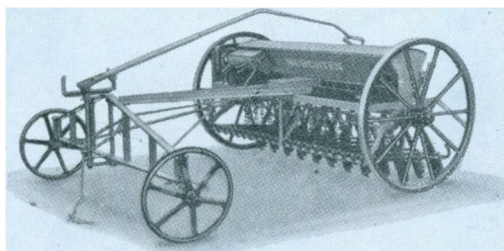
Radsaamaskine Ceres 3.77 m

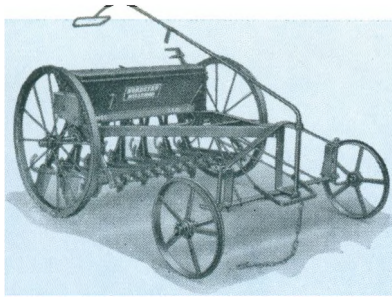
Radsaamaskine Ceres 3.3 m

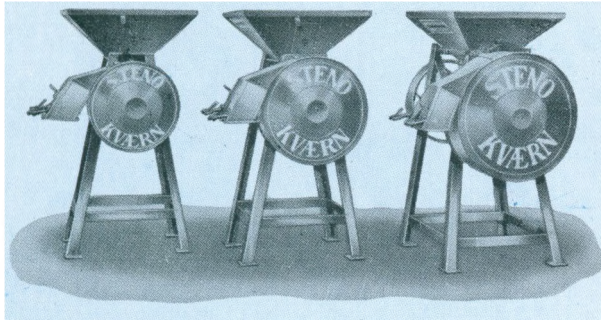
Radsaamaskine Ceres 2.5 m

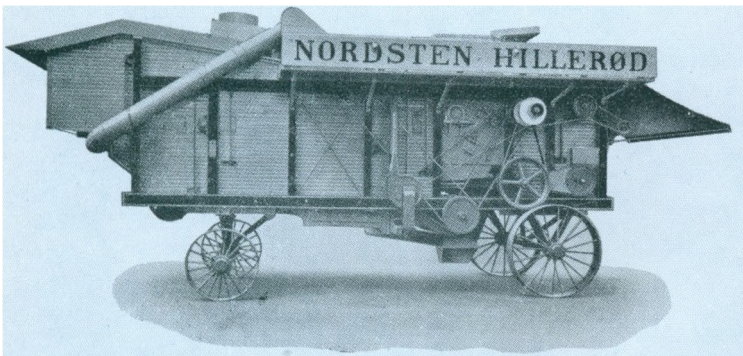
Radsaamaskine Ceres 2.25 m

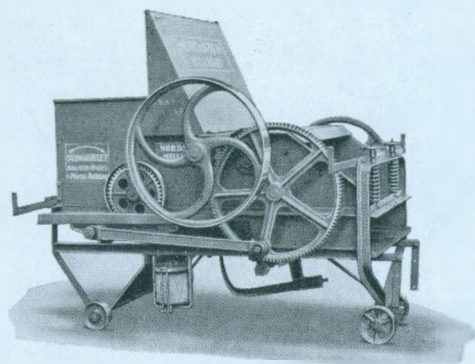
Radsaamaskine Demeter 1.4 m

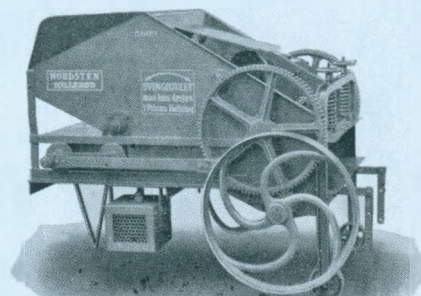
Steno Kværne 400 - 500 - 600 mm

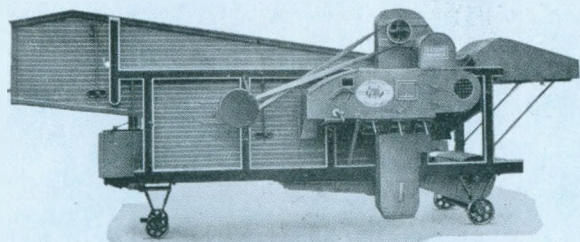
Tærskværk Type R E 138 cm

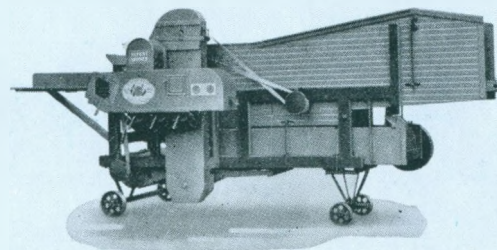
Halmpresse Type N S 105 cm

Halmpresse Type E N 95 cm

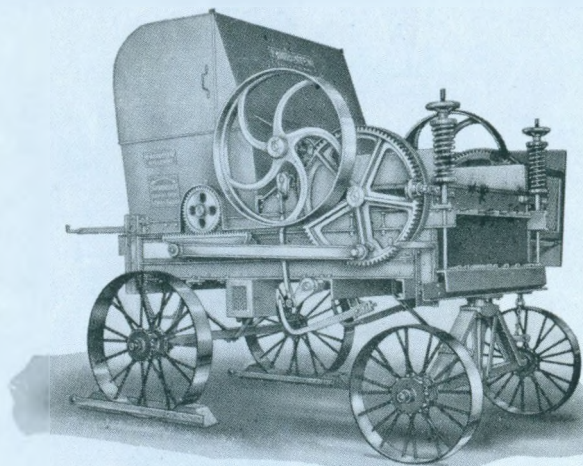

Tærskværk Type H I 65 cm

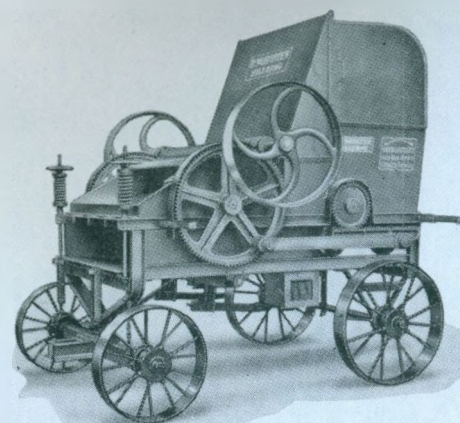

Tærskværk Type S D 44 cm

rende Indehaver, Civilingeniør M. Nordsten, havde

Halmpresse Type S 150 cm

Halmpresse Type N 125 cm

Tærskværk Type O E 100 cm

Tærskværk Type H A 80 cm